

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»
Факультет соціальних наук і соціальних технологій
Кафедра соціології
Кваліфікаційна робота
Освітній ступінь – бакалавр

на тему:

**«СПРИЙНЯТТЯ ВЛАСНИХ ПРОБЛЕМ ТА ПОТРЕБ ВНУТРІШНЬО
ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ У М КИЄВІ»**

Виконала: студентка 4-го року навчання,

Спеціальності 054 Соціологія

Якименко Ірина Сергіївна

Наукова керівниця: Прохорова А. А.,

к. соц. н., старша викладачка

Рецензентка: Осипчук А. Д.,

к. соц. н., доцентка

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою «_____»

Секретар ЕК: _____

«_____» _____ 2023 р.

Київ – 2023

ЗМІСТ

<i>Вступ</i>	3
<i>Розділ 1. Теоретико-методологічні засади дослідження внутрішньо переміщених осіб</i>	6
1.1. Теоретичні підходи до визначення концепту «внутрішньо переміщена особа».....	6
1.2. Внутрішньо переміщені особи в українському контексті.....	9
1.3. Проблеми та потреби ВПО в Україні.....	15
<i>Розділ 2 Сприйняття своїх проблем та потреб внутрішньо переміщеними особами у м. Києві</i>	22
2.1. Методологія та дизайн дослідження ВПО у місті Києві.....	22
2.2. Проблеми та потреби ВПО у місті Києві.....	25
2.2.1. Процедура оформлення статусу та отримання підтримки.....	25
2.2.2. Забезпечення належних житлових умов.....	27
2.2.3. Можливості працевлаштування.....	29
2.2.4. Налагодження побуту.....	30
2.2.5. Ставлення до внутрішньо переміщених осіб.....	31
2.3. Рекомендації щодо вдосконалення політики, спрямованої на підтримку ВПО.....	33
<i>Висновки</i>	37
<i>Список використаних джерел</i>	40
<i>Додатки</i>	45

ВСТУП

Дев'ять років тому розпочалася війна на Сході України, а від 24 лютого 2022 року війна перейшла у формат повномасштабної. З того моменту поняття «внутрішньо переміщена особа» набуло актуальності і, на жаль, не втрачає його і сьогодні. У 2014 році, коли РФ анексувала Кримський півострів та окупувала частину Луганської та Донецької областей, Україна тимчасово втратила контроль над 7% своєї території. Наслідком цього стала хвиля внутрішньо міграційних процесів, люди були змушені покинути свої домівки, щоб врятувати власне життя, переміщаючись на безпечнішу територію. Станом на 2015 рік Україна входила до першої десятки країн світу за кількістю ВПО (1,7 млн осіб) (UNHCR, 2015). Зазначені обставини виявили недосконалості у механізмах реалізації прав і свобод громадян, які були залучені до примусового внутрішнього переміщення, а також суттєвий брак ресурсів, необхідних для задоволення потреб та вирішення проблем даної категорії громадян. Тож уряду України, беручи за приклад наявні міжнародні інституційні засади щодо захисту прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, довелося у достатньо короткі терміни ухвалити відповідні закони та стратегії, які б давали означення громадянам, які здійснили внутрішню міграцію через збройний конфлікт у країні. Станом на кінець 2021 року кількість ВПО у порівнянні з 2016 роком скоротилася майже на мільйон осіб (United Nation, 2021). Однак ситуація різко змінилася після ескалації озброєного конфлікту з росією, яка атакувала нашу державу з метою загарбання території та підкорення населення. Наразі війна триває вже 15 місяців, кількість внутрішньо переміщених осіб складає 5,4 млн (МОМ, 2023), а за затвердженим переліком Мінреінтеграції 329 українські громади розташовані у районах проведення воєнних (бойових) дій, або тих, які перебувають у тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні) (Мінреінтеграції, 2023). Однак кожного дня силами Збройних Сил України відбувається деокупація та звільнення наших територій. Крім того, однією з характерних рис минулорічного внутрішньо міграційного процесу є його масовість, адже росія

проводила наступальні операції в багатьох областях України, зокрема: Київська, Чернігівська, Сумська, Харківська, Херсонська, Запорізька, Одеська, Миколаївська область. А також завдає ракетні удари по всіх регіонах України. Тож областями походження ВПО стали не лише Луганська та Донецька, а ті, що належать до Північні, Центральну, Півдня та Заходу України. Окремим місцем походження ВПО виділяються м. Київ, водночас столиця також займає третю сходинку серед місць, куди переїжджають ВПО (МОМ, 2023). Таким чином, перед населенням та владою Києва постає необхідність у запровадженні заходів, спрямованих на задоволення потреб та вирішення проблем ВПО. Однак, для реалізації певних стратегій підтримки важливо мати детальне розуміння сприйняття самими ВПО своїх проблем та потреб.

Саме тому, дане дослідження спрямоване на розкриття сприйняття власних проблем та потреб ВПО у місті Києві. Його актуальність полягає у тому, що незалежно від існуючих даних про ВПО та механізмів надання їм підтримки, важливо з'ясувати, як самі ВПО ставляться до свого статусу та які потреби та проблеми вони виділяють. Це дозволить урядовим і недержавним організаціям краще спрямувати ресурси та розробити ефективніші стратегії для задоволення потреб та вирішення проблем ВПО.

Таким чином, робота є актуальною, беручи до увагу, перше, велику кількість ВПО; друге, нестабільність ситуації в країні, на жаль, ми не знаємо, коли люди матимуть змогу повернутися додому, що підкреслює доцільність розробки заходів спрямованих на довгострокову перспективу; третє, незважаючи на вже наявний досвід, поява ВПО є відносно новим для держави викликом, тож дане дослідження посприє заповненню наявних прогалин, пов'язаних з концептом «внутрішньо переміщених осіб» в українському контексті. Таким чином, доцільність роботи визначається необхідністю вивчення наявного доробку щодо внутрішньо переміщених осіб, адже це допоможе зрозуміти, які виміри потребують найбільшої уваги, адже всі ми зараз живемо у той час, коли наша базова потреба у відчутті безпеки незадоволена, а ВПО є ще більш вразливою категорією населення. Отже, ключовим виступає необхідність

поглиблення знань про потреби та проблеми цих людей, тільки тоді буде змога запроваджувати механізми, що мали б систематичний позитивний вплив на покращення становища ВПО в Україні в цілому, та в Києві зокрема.

Об'єктом дослідження виступають внутрішньо переміщені особи, а **предметом роботи** – проблеми та потреби внутрішньо переміщених осіб в м. Києві.

Мета з'ясувати сприйняття власних проблем та потреб внутрішньо переміщеними осіб, які наразі проживають у місті Києві.

Завданнями дослідження є:

- 1) Систематизувати теоретичні підходи для визначення поняття «внутрішньо переміщена особа»;
- 2) З'ясувати становище внутрішньо переміщених осіб в Україні;
- 3) Узагальнити наявні проблеми та потреби ВПО в Україні;
- 4) Виокремити проблеми та потреби ВПО в Києві;
- 5) Виявити можливі шляхи вдосконалення механізмів підтримки ВПО.

Теоретичні засади дослідження складаються з міжнародних звітів щодо становища внутрішньо переміщених осіб у світі та в Україні, зокрема Міжнародної Організації з міграції (МОМ), Моніторингового центру щодо внутрішнього переміщення (IDMC), Управління Верховного комісара ООН з справ біженців (UNHCR). Також були використані результати досліджень Ради наукових досліджень та обмінів (IREX) та Київським міжнародним інститутом соціології (KMIC). Крім того, було розглянуто закони, розпорядження, постанови та міжнародні правові норми щодо регулювання прав і свобод ВПО,

Емпірична база дослідження складається з серії напівструктурованих глибинних інтерв'ю з внутрішньо переміщеними особами, які живуть у Києві. В ході дослідження було проведено 15 інтерв'ю.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

1.1. Теоретичні підходи до визначення концепту «внутрішньо переміщена особа»

Поняття «внутрішньо переміщена особа» — є елементом більш широкої теми, пов'язаної з міграційними процесами. М. Ніколайчук тлумачить внутрішньо переміщених осіб «як специфічну цільову групу реалізації міграційної політики, якій притаманні різноманітні ознаки, детерміновані особливими потребами, особистісними характеристиками та впливами зовнішнього середовища» (2005, с. 109). Доцільно зауважити, що міграція – це поняття, яке відображає наявні соціально-економічні та демографічні процеси (Шелюка, 2001, с. 46-47). Загалом міграція — це переміщення особи з її постійного місця проживання в інше через державний кордон чи в межах країни (Міжнародна термінологія у сфері міграції, 2015). Тоді як мігрант – це будь-яка особа, яка переїжджає або переїхала через державний кордон або в межах країни зі свого звичайного місця проживання, незалежно від а) правового статусу особи; б) того, чи є рух довільним чи примусовим; в) які причини руху; або г) яка тривалість перебування (Міжнародна термінологія у сфері міграції, 2015). Таким чином, міграційні процеси можна класифікувати відповідно до: 1) напрямку міграції: імміграція та еміграція; 2) перетину адміністративних кордонів: внутрішня та зовнішня міграція; 3) тривалості відсутності / проживання: довгострокова/ короткострокова міграція та постійне/ тимчасове проживання; 4) причини / мети / мотивації залучення до міграції: добровільна та вимушена/примусова; 5) юридичний статус: легальна та нелегальна міграція (United Nations, Economic Commission for Europe, 2011, р. 13).

У 2020 році кількість мігрантів у світі становила близько 281 млн. осіб, це дорівнює 3,6% від всього населення планети (United Nations, 2021). У такий спосіб, міграційні процеси, пов'язані зі статусом ВПО, варто розглядати

відповідно до способу залучення до міграції – як добровільну та примусову або вимушену міграцію. Добровільна міграція означає, що індивід сам вирішив мігрувати. Це може бути пов'язано з отриманням роботи, задля навчання і т. ін. Натомість примусова/ вимушена міграція передбачає насильницьке переселення. Саме до такого типу міграції відносяться люди, які мають статус внутрішньо переміщених осіб в Україні (Жванія, 2015, с. 49-50). Вони покинули свій дім в силу неможливості задовольняти власні базові потреби через військові дії, а також з метою вберегти своє життя. Загалом у світі до кінця 2021 року 89,3 млн людей були вимушено переміщеними, серед них 25,5 млн біженців, 53,2 млн ВПО, 4,6 млн осіб, які шукають притулку (UNHCR, 2022). Однак після повномасштабного вторгнення РФ на територію України число вимушено переміщених осіб зросло до 10,3 млн осіб, це дані станом на середину 2022 року (UNHCR, 2022). Якщо розглядати виключно внутрішньо переміщених осіб, то у кінці 2022 року їх кількість сягала 71,1 млн осіб, серед них 62,5 млн вимушені були покинути домівки через збройні конфлікти, а 8,7 млн через природні катастрофи (IDMC, 2023).

У науковій публікації «До проблеми сутності поняття «внутрішньо переміщені особи»: державна політика та регіональна практика» М. І. Малиха (2005) дає визначення внутрішньо переміщеним особам «як громадянам держави, які через військові дії та їх наслідки змушені покинути постійне місце проживання задля убезпечення свого життя, при цьому не перетинаючи межі державного кордону» (с. 10). Також автор зазначає, що проблеми вимушеної міграції виявили наявність «слабкої системи інституційного механізму реалізації прав і свобод громадян на території нашої держави, а також відсутність ресурсів, потрібних для задоволення потреб даної категорії населення» (2005, с. 7). Так фокусом уваги стає захист прав людини, а саме право на життя та гарантія безпеки існування.

В українському законодавстві визначення внутрішньо переміщеної особи, відповідно до ч.1 ст.1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»: «Внутрішньо переміщеною особою є

громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» (Закон України № 1706-VII від 20.10.2014) (Верховна Рада України, 2014).

При огляді наукової літератури було виявлено, що крім терміну «внутрішньо переміщена особа» вживаються також такі тотожні терміни як: «внутрішній переселенець», «біженець», вимушений переселенець», «внутрішній мігрант», «вимушений мігрант». Так, до прикладу, Г. Гудвін-Гілл (1997) вживає у своїй роботі поняття «внутрішньо переміщена особа» та «переселенець», наголошуючи, що ВПО – це, ні що інше як, особи, які змушені були мігрувати в межах своєї країни, тобто «вимушені переселенці», захист прав і можливостей яких залишаються відповідальністю країни, громадянами якої вони є (с. 314-315).

Також доцільно зауважити різницю між поняттями ВПО та біженець. За принципами Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, основна відмінність між ВПО та біженців полягає у відсутності факту перетину державного кордону з метою уникнення зони бойових дій, тобто ВПО залишаються в середині країни. До цього ще можна додати, що поняття ВПО є більш описовим, мається на увазі, що не закріплюється спеціальний правовий статус, тоді як біженці можуть розраховувати на міжнародно-правовий захист, який буде гарантувати їм дотримання прав і гарантій, спричинений тим, що вони втрачають захист своєї країни. А також ВПО є ширшим поняття через причини, які можуть спонукати людей переїхати, зокрема стихійні лиха та проекти перебудови (Проценко, 2018, с. 50).

Виходячи з аналізу вищенаведених понять, можна дійти висновку, що є дві незмінні риси поняття «внутрішньо переміщені особи»: перше, особи мігрують у межах державних кордонів, тобто в середині своєї країни; друге, це

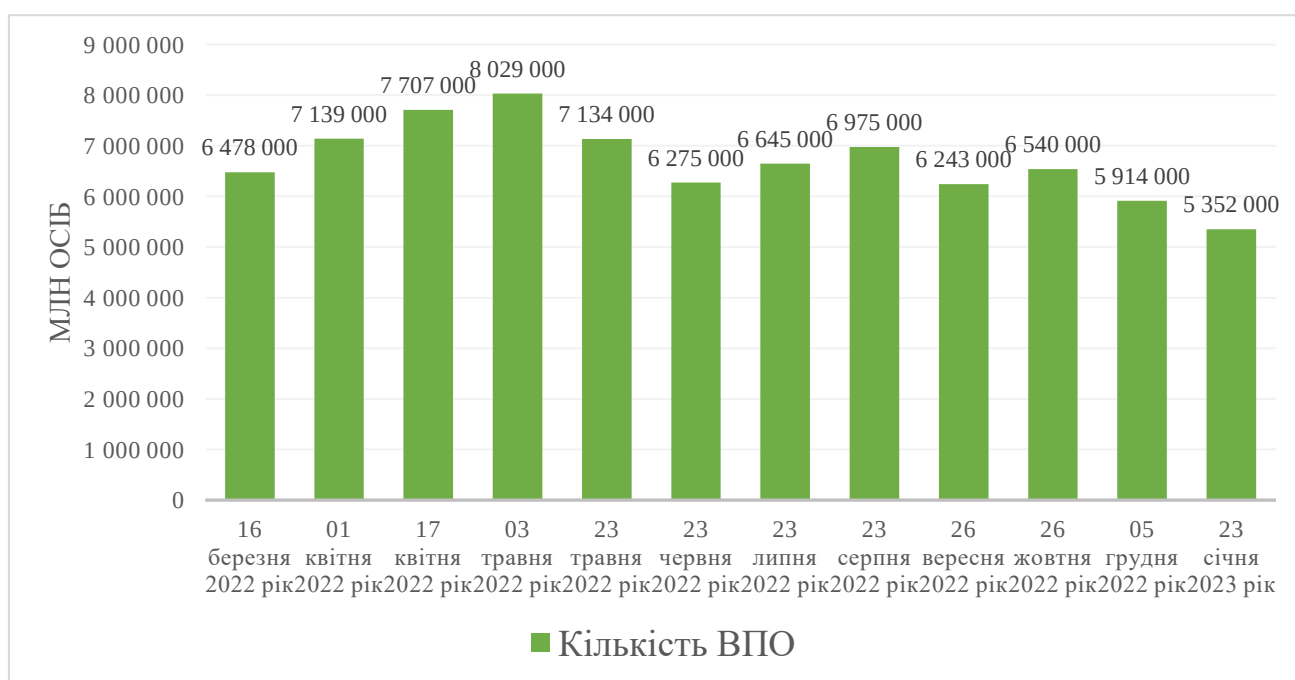
примусовий, недобровільний характер руху, має бути чинник, який не дає людина залишитися вдома. Водночас, тривають дискусії щодо періоду, коли особу можна вважати внутрішньо переміщеною. В одному випадку людина перестає бути ВПО, коли повертається назад до свого колишнього місця проживання, однак такий розвиток подій не завжди є можливим, особливо коли складно передбачити перебіг подій, які спричинили це переміщення, у такому випадку статус ВПО може передаватися і наступним поколінням. Отже, у деяких випадках ключовим у подоланні проблеми вимушеної міграції може бути ефективні та інституційно врегульовані дії уряду держави, які спрямовані на усунення наслідків кризи (Проценко, 2018, с. 50).

У такий спосіб, у межах даного дослідження ми будемо використовувати визначення МОМ, внутрішньо переміщені особи (ВПО) — це «особи або групи осіб, які були змушені або зобов'язані втекти або покинути свої домівки або місця звичного проживання, зокрема в результаті або з метою уникнення наслідків збройних конфліктів, широкомасштабного насильства, порушення прав людини або природних чи техногенних катастроф, і які не перетинали міжнародно визнаний кордон країни» (Міжнародна термінологія у сфері міграції, 2015). Таким чином, ми з'ясували сутність поняття «внутрішньо переміщена особа» у контексті України та розмежували його з суміжними поняттями.

1.2. Внутрішньо переміщені особи в українському контексті

Внаслідок захоплення Кримського півострова армією РФ 20 лютого 2014 року та російської збройної агресії на Сході України від 12 квітня 2014 року, Україна зіштовхнулася з ситуацією масового внутрішнього переміщення великої кількості людей. Значна частина Луганської та Донецької областей стала місцем постійних воєнних сутичок або стала тимчасово окупованою територією, тому частина людей була вимушена залишити свій дім та переїхати у більш безпечне місце України або закордон для подальшого проживання. Це призвело до

зростання кількості внутрішньо переміщених осіб (далі ВПО). Станом на серпень 2014 року (4 місяці від початку збройного конфлікту) кількість ВПО складала 135 тис. осіб, вже через майже рік у липні 2015 ця цифра сягала за даними Міністерства соціальної політики 1,4 млн. осіб. Згодом частка ВПО зменшилася – 734 тис. осіб було зареєстровано на кінець 2020 року (IDMC, 2021). Поява ВПО стало викликом для України, адже це вперше країна стикнулася з такою хвилею переселення громадян за часів її незалежності. Такою була ситуація до 24 лютого 2022 року. А після повномасштабного вторгнення російською федерацією на територію України кількість внутрішньо переміщених осіб зросла. Станом на 23 січні 2023 року в Україні за даними Міжнародної організації з міграції (МОМ) оцінка кількості внутрішньо переміщених осіб складає 5 352 000 осіб. Орієнтовно, можна сказати, що це 13% від усього населення України. Відстежуючи тенденції щодо переміщення та мобільності українців можна помітити, що наразі кількість індивідів зі статусом внутрішньо переміщеної особи зменшується (Рисунок 1.1.) (МОМ, 2023).

**Рис. 1.1. Тенденції щодо кількості внутрішньо переміщених осіб
(за даними МОМ, 2023)**

Водночас кількість ВПО все ж залишається значною, тож важливим аспектом є законодавче регулювання забезпечення прав та можливостей внутрішньо переміщених осіб. У жовтні 2014 року було прийнято Закон «Про захист прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», тоді ж була налагоджена система обліку внутрішньо переміщених осіб та механізмів надання їм допомоги. У грудні 2015 року Кабінет Міністрів України ухвалив «Комплексну державну програму щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року» (Кабінет Міністрів України, 2015). У цій Програмі йшлося про надання фінансової підтримки як і у вигляді ресурсу для підтримки життєдіяльності, так і у вигляді компенсацій за пошкоджене внаслідок воєнних дій майно, відповідно, тоді і почали збирати інформацію про розміри збитків. Також у цій Програмі передбачалася допомога ВПО з працевлаштуванням та надання медико-соціальної допомоги. Однак ця Програма не була реалізована, адже вона не відповідала тодішньому бюджету України. Якщо аналізувати План заходів, що були передбачені у Програмі, то можна помітити, що на той момент підтримка уряду внутрішньо переміщених осіб мала короткостроковий характер, тобто була спрямована на реагування щодо наявних першочергових викликів. У 2017 році, оскільки Антитерористична операція на Сході нашої країни тривала, ВПО не могли повернутися додому, постало питання щодо розробки нової стратегії державної підтримки уряду, яка б вже мала систематичний характер. Тож за підтримки ЄС та на основі вже наявної програми, з урахуванням всіх минулих прогалин, було прийнято «Стратегію інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року» (розпорядження КМУ № 909-р. від 15.11.2017) (КМУ, 2017). Вже з назви помітна орієнтованість уряду на тривалу перспективу. Також у цій Стратегії приділено більше уваги не лише забезпеченню ВПО житло, фінансовою підтримкою, але налагодженню ефективної взаємодії, соціальної згуртованості ВПО з приймаючою громадою,

тобто підтримка не лише ВПО, а й приймаючої громади. Цю програму було продовжено до 2023 року. Тож вже у квітні 2023 року Кабінет Міністрів України затвердив нову Стратегію державної політики щодо внутрішнього переміщення, яка буде дійсною до 2025 року (КМУ, 2023). Як повідомляється на сайті Мінреінтеграції: «Прийняття нової Стратегії – це реагування держави на виклики масового переміщення населення, спричиненого повномасштабною агресією рф. Стратегією передбачена державна підтримка ВПО на всіх етапах – від евакуації, у процесі соціальної адаптації на новому місці й до моменту повернення до місця постійного проживання» (Мінреінтеграції, 2023) . Відмінність цієї Стратегії від інших полягає у підтримці ВПО під час вимушеного переміщення та взяття відповідальності за усунення наслідків воєнних дій на території, тобто надання гарантій щодо безпечного повернення додому та подальшу реінтеграцію. Наприклад, розмінування території, розчищення від ворожої техніки.

Як згадувалося раніше, за часів незалежності Україна вперше зіштовхнулася з такою хвилею масової внутрішньої міграції, тому опиралася на міжнародний досвід при розробці Стратегій державної підтримки ВПО. Тож у міжнародній практиці вживається єдиний загальноприйнятий термін – це Internally displaced persons (IDP). Воно пішло від більш широко терміну displaced persons (переміщена особа), люди, які були вимушені до міграції через озброєні конфлікти, стихійні лиха, проекти розвитку, тобто не з власної волі, а, можливо, під примусом держави. Е. Дж. Джаффе приписує ведення цього терміну Є. Кулішеру, який уперше його вжив на позначення осіб, які покинули свої домівки внаслідок Другої світової війни, у своїй праці «The Displacement of Population in Europe» (1943 р.) (Kulischer, Jaffe, 1962, с. 187). Загалом термін «переміщена особа» почав широко використовуватися саме під час і після Другої світової, коли людей виселяли та висилали з власним домівок, зокрема через расову чи етнічну належність, змушували мігрувати задля використання їх як робочої сили або їх будинки та місця проживання були повністю зруйнованими, що унеможливлювало їх проживання на цій території (Малиха, 2005, с.7). Варто зауважити, що іноземні науковці здебільшого у своїх дослідження та працях про

ВПО зосереджуються на історії походження поняття «внутрішньо переміщені особи», питаннях приналежності до місця проживання та повернення, проблемах здоров'я та потребах (Mooney, 2005, Hathaway, 2007, Haynes, 2009).

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), що є агентством системи Організації Об'єднаних Націй, яке опікується збереженням прав і можливостей людей, які змушені покинути свої домівки через конфлікти та переслідування, визначає такі основні принципи щодо внутрішнього переміщення:

- Рівність у правах і можливостях з іншими громадянами країни, відсутність дискримінації щодо користування будь-якими правами і свободами на підставі наявності статусу;
- Національні органи влади несуть головний обов'язок і відповідальність за надання захисту та гуманітарної допомоги ВПО у межах власної юрисдикції, прохання про надання такої допомоги не має каратися чи бути причиною погіршення ставлення. Також вони відповідальні за захист від переселення, тобто мають розробляти стратегії, які б запобігали умовам, при яких люди будуть вимушені переїжджати;
- Внутрішньо переміщені особи, які належать до вразливої категорії осіб, такі як діти, особливо неповнолітні без супроводу, вагітні матері, матері з маленькими дітьми, жінки, які є головами домогосподарств, особи з обмеженими можливостями та люди похилого віку, мають право на захист і допомогу, які вимагаються відповідно до їхнього стану, і на лікування, яке буде враховувати їхні особливі потреби (Representative of the Secretary-General on Internally Displaced Persons (United Nations), 1998)

Загалом ці принципи мають на меті визначити права та гарантії індивідів під час та після вимушеного переміщення, а також захистити їх від дій, які можуть призвести до такої ситуації. Ці принципи відображають та узгоджуються з міжнародним правом та міжнародним гуманітарним правом (Representative of the Secretary-General on Internally Displaced Persons (United Nations), 1998). Саме з урахуванням цих керівних принципів було розроблено Закон України «Про

забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (Верховна Рада, 2014).

Дане дослідження фокусується на внутрішньо переміщених особах, які наразі безпосередньо знаходяться у місті Києві, а це 497 000 осіб, близько 9% від загальної кількості усіх ВПО. Простежуючи динаміку від початку повномасштабного вторгнення, можна помітити, що найбільша кількість ВПО у Києві була з жовтні 2022 року (Рисунок 1.2.). Якщо розглядати області походження ВПО, то до топ-5 областей увійшли: Харківська 27%, Донецька 19%, Запорізька 13%, Херсонська 10%, Луганська 8% (МОМ, 2023).

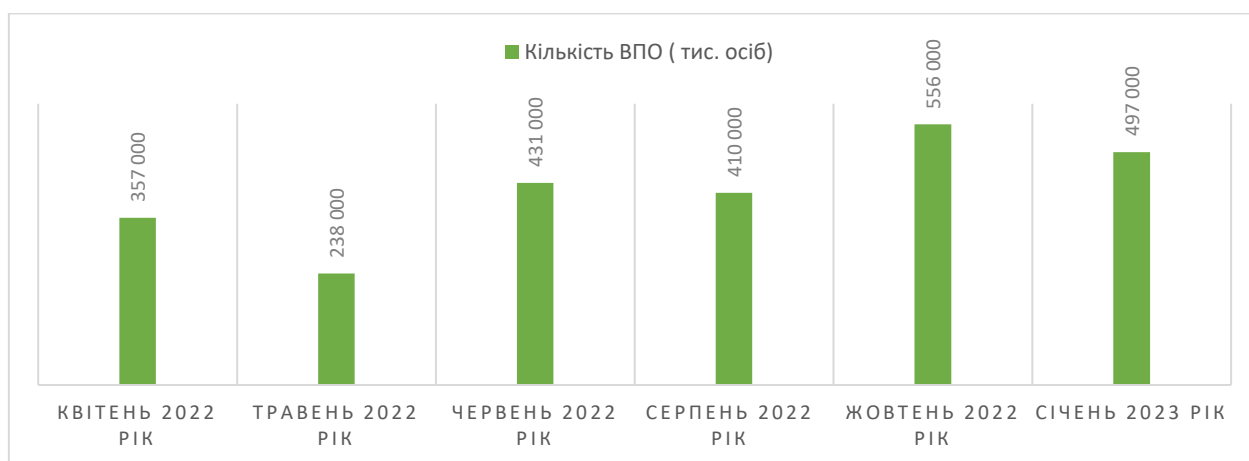

Рис. 1.2. Тенденції щодо кількості внутрішньо переміщених осіб у м. Києві (за даними МОМ, 2023)

При розгляді намірів щодо мобільності у найближчий час, Київ вирізняється тим, що жоден респондент не повідомив про намір повертатися додому у найближчі два тижні, хоча ще станом на грудень 2022 року, людей, які планували повернутися було 17 % від загальної кількості опитаних. Натомість 65% респондентів висловили намір залишитися у Києві, 17, 5 % обмірковують переїзд та ще 17,5 % вагаються. Водночас, якщо розглядати наміри на тривалу перспективу, то частіше висловлювали намір переїхати (83%) ті, що наразі живуть у столиці. Дана тенденція може вказувати на нестабільне економічне становище ВПО, зумовлене вищою вартістю оренди та купівлі житла в столиці у

порівнянні з іншими містами України та можливостями працевлаштування через значну конкуренцію на ринку праці.

Отже, у 2014 році Україна пережила першу хвилю масової внутрішньої міграції, наслідком чого постала потреба легітимізації статусу ВПО та прийняття відповідних законів та нормативний актів щодо механізмів державної підтримки громадян, які змушені були виїхати через зброєний конфлікт на Сході чи окупацію Кримського півострову. Так було прийнято Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» та упродовж восьми років політика державної підтримки розвивалася, переходячи від фокусу на короткостроковій перспективі до більш довгострокової, що забезпечило більш систематичний підхід до питань соціальної інтеграції ВПО (Верховна Рада, 2014, Кабінет Міністрів, 2023). У 2022 році відбулася друга масова хвиля міграції, зумовлена вже повномасштабним вторгненням РФ на територію країни. Внутрішньо переміщеними особами стали не лише мешканці східних областей чи Криму, а й центральних, південних та північних. Незважаючи на факт, що станом на січень 2023 року близько 5,6 млн. осіб вже повернулися до свого постійного місця проживання (20% це ті, хто повернувся за кордону), кількість ВПО все ж залишається значущою – 5,4 млн. осіб (МОМ, 2023).

1.3. Проблеми та потреби ВПО в Україні

У контексті дослідження внутрішньо переміщених осіб поняття потреби розглядається з точки зору наявності доступу до ресурсів та можливостей для підтримки власної життєдіяльності. Водночас поняття проблем стосується викликів, труднощів та бар'єрів, з якими зіштовхуються ВПО внаслідок свого переміщення. Як і потреби, так і проблеми є суб'єктивними та можуть варіюватися залежно від обставин, індивідуального досвіду та характерологічних особливостей ВПО. Хоч ці поняття є різними, однак вони взаємопов'язані, тому іноді виникають складнощі з їх розмежуванням. Тим не менш, проблеми в певній сфері можна сприймати як індикатори, що

допомагають оцінити основні потреби ВПО. Наприклад, родина з малолітніми дітьми змушена була переїхати, потрібно знайти та влаштувати дітей у школу та садочок, а це середина року, місць нема. Це можна розцінювати як проблему, водночас потребою буде можливість отримати доступ до здобуття освіти. Інший приклад, люди були змушені виїхати з власної домівки, бо її було зруйновано внаслідок ракетного обстрілу, це проблема. У свою чергу, потребою буде виступати можливість отримати юридичну консультація, як подати документи на відшкодування майна, а також фінансова підтримка, щоб люди могли отримувати засоби для існування поки їхнє економічне становище не нормалізується. Виявлення та вирішення проблем, з якими зіштовхуються ВПО, дає змогу розробити відповідні заходи та ефективні стратегії підтримки для задоволення їхніх конкретних потреб, що призведе до покращення становища внутрішньо переміщених осіб у громадах, що їх приймають.

Відповідно до звіту МОМ, ВПО назвали гроші (фінансову допомогу) як найбільш нагальну (47%). Дана потреба займає перше місце у всіх опитуваннях, починаючи з березня 2022 року. Враховуючи, що дані станом на січень, тобто це зимовий період, то на другому місці (6%) —тверде паливо та дрова. На третьому місці (5%) – ліки та медичні послуги, ця потреба вказується як найнагальніша також починаючи з березня 2022 року. На четвертому – інформація та зв'язок (4%). Варто зауважити, що у всіх попередніх раундах інформація та зв'язок не входили у перелік найнагальніших потреб.

Щодо загальних потреб, то крім фінансової допомоги (75%), респонденти також зазначали потреби у одязі 47%, ліках – 37%, їжі – 32% та засобах гігієни – 29% (Таблиця 1.1.). Відповідно до Глобального звіту про внутрішнє переміщення станом на кінець 2022 року вартість надання продовольчої допомоги для внутрішньо переміщених осіб в Україні становитиме понад 621 млн. доларів на рік (IDMC, 2023).

Таблиця 1.1.

Загальні потреби ВПО, січень 2023 року (за даними МОМ, 2023)

Потреби ВПО	Частка у %
Гроші, фінансова підтримка	75%
Одяг, взуття, інші непродовольчі товари	47%
Ліки та медичні послуги	37%
Їжа	32%
Засоби гігієни	29%
Опалювальні прилади	27%
Тверде паливо для опалення	23%
Інформація та зв'язок з іншими	23%
Будівельні матеріали	21%
Транспорт	19%
Житло	17%
Доступ до грошей	16%

Попри 8-річний період, протягом якого політика уряду щодо підтримки внутрішньо переміщених зазнавала змін та охоплювала дедалі важливіші для цієї категорії осіб аспекти, можна помітити, що потреби ВПО у 2015 році та 2023 році не виявляють суттєвих відмінностей. Так у дослідження в рамках проекту «Поддержка стабилизации местных сообществ Донбасса», де було опитано в період з жовтня по листопад 2015 року внутрішньо переміщених осіб, які проживали на контрольованих Україною територіях, було виділено 5 пріоритетних потреб: житло - 81,6%, фінансова підтримка - 64, 9%, можливості працевлаштування - 59%, доступ до медичних послуг - 21,8%, влаштування дітей у садочки та школи - 11,7%. Однак варто зауважити, що при опитуванні місцевого населення, респонденти зазначали схожі потреби, зокрема можливості

працевлаштування рівною мірою визначалися нагальною потребою як для ВПО (62%) так і для приймаючої громади (63%) (МОМ, 2015). У такий спосіб, можна зробити висновок, що попри намагання держави покращувати політику підтримки ВПО, потреби з матеріальною підтримкою та забезпеченням житлових умов не втрачають актуальності. Водночас наявні потреби та проблеми ВПО в Україні відображають загальносвітові тенденції, де також спостерігається обмеженість ресурсів щодо надання внутрішнім переселенцям житла та роботи (IDMC, 2023).

У рамках довготривалої перспективи вирішення проблем, з якими зіштовхуються внутрішньо переміщені особи (ВПО), важливо враховувати сприйняття ВПО приймаючими громадами. Розуміння того, як відбувається взаємодія між ВПО та місцевим населенням, дозволяє виявити наявність конфліктів, недовіри, стереотипного сприйняття, різниці у культурних поглядах, наслідком чого може стати напруги серед населення. Важливо зауважити, що ця напруга є частиною інтеграції ВПО, проте її сила все ж буде залежати від ефективності заходів, спрямованих на вирішення проблем, пов'язаних із переміщенням. Саме про створення сприятливих умов для соціального згуртування йдеться в раніше згаданій Стратегії державної підтримки ВПО (розпорядження КМУ № 312-р. від 07.04.2023).

Як засвідчили результати всеукраїнського опитування внутрішньо переміщених осіб та приймаючих громад, проведеного КМІС у липні-серпні 2016 року, більшість опитаних ВПО не відчують до себе упередженого ставлення місцевих мешканців, почуваються такими ж, як і інші члени спільноти, а також мають хороші ділові та особисті стосунки з постійним населенням тих міст та сіл, де вони проживають (КМІС, 2016). Опитування щодо ставлення до внутрішньо переміщених осіб вже у 2023 році теж демонструють відсутність ворожих настроїв, зокрема 53 % респондентів зазначили готовність допустити їх в своє найближче оточення 53%, а ще 42% відзначили, що ВПО мають продовжувати жити в Україні (КМІС, 2023). Схожі результати демонструє дослідження «Ставлення, виклики та можливості інтеграції ВПО у вибрані

приймаючі громади» в межах програми "Єднання заради дії", яка реалізується IREX в Україні, 86% опитаних готові співпрацювати з ВПО, 11 % - не готові співпрацювати, але не заперечують, щоб ВПО були частиною громади, 3% - не визначилися чи не готові приймати. У Київській громаді 75% внутрішньо переміщених осіб, які переїхали 2022 року, та 65% місцевих жителів погодилися, що між ВПО та приймаючою громадою немає напруження. Однак відсоток серед ВПО, що живуть у громаді з 2014 року є меншим, 56% відповіли ствердно про відсутність напруги. Також близько 84% опитаних ВПО зазначили, що для них є важливим відчувати себе частиною київської громади (IREX, 2023).

Отже, позитивне ставлення приймаючих громад до ВПО сприяє задоволенню потреб та вирішенню проблем, пов'язаних з переміщенням, відповідно створюються відповідні умови для адаптації та інтеграції ВПО у нове соціальне середовище. Це може проявлятися у вигляді підтримки з боку органів влади цієї громади, так і за рахунок ініціатив місцевого населення, наприклад, створення волонтерської організації, яка допомагає з одягом та їжею. Водночас важливим є відсутність бар'єрів у доступі до ресурсу, тобто навіть, якщо громада не вдається до позитивної дискримінації, то хоча б не перешкоджає внутрішньо переміщеним особам у намаганні задовільнити свої потреби. Наприклад, не відмовляє у працевлаштуванні через наявність статусу. У такий спосіб, як і позитивне, так і нейтральне ставлення до ВПО сприяє інклюзивності, допомагає у подолання соціальної дистанції та усуває можливі стигми та стереотипи щодо ВПО. У зв'язку з цим, внутрішньо переміщеним особам стає легше адаптуватися до нового для них контексту, вони беруть активну участь у соціальному, економічному та культурному житті приймаючої громади, без побоювань бути ізолюваннями.

Узагальнюючи наявні дослідження щодо потреб внутрішньо переміщених осіб можна виділити такі основні проблеми:

- 1) Економічні, пов'язані з складнощами працевлаштування, дорогою орендою житла, відносно не великими соціальними виплатами та можливою втратою попередньо капіталу чи джерела прибутку.

- 2) Соціально-психологічні, що стосуються адаптації та інтеграції у приймаючій громаді, зокрема формування нових соціальних зв'язків, відчуття приналежності, подолання певних стереотипів та ворожості, доступ до психологічної допомоги через пережитий стрес.
- 3) Побутові – відсутність засобів гігієни, посуду, одягу, подушок, матраців, постільної білизни та інших непродовольчих товарів.
- 4) Освітні, у вигляді складнощів влаштування дітей до школи, відсутності технічного забезпечення (комп'ютерів, телефонів, планшету, інтернет з'єднання), доступ самих ВПО до освітніх послуг, якщо, наприклад, їхній університет було пошкоджено чи зруйновано. Також можна розглянути проблему пов'язану з втратою фінансової спроможності оплачувати навчання.
- 5) Медичні, до них належать проблеми з пошуком нового сімейного лікаря, укладання декларації, щоб отримати лікування, потрібні ліки, особливо, якщо вони належать до категорії життєво необхідних, такі як інсулін.

Попри те, що доробок досліджень на тему проблем та потреб внутрішньо переміщених осіб є доволі ґрунтовним, все ж існують прогалини у розумінні суб'єктивного сприйняття свого статусу внутрішньо переміщеними особами. Значний обсяг існуючих досліджень здебільшого використовують кількісні методи, які орієнтуються на визначення загальних тенденцій та закономірностей, надаючи більш типізований опис ВПО, їх демографічних показників, потреб і проблем, шляхів переміщення. Однак даний методологічний підхід до вивчення внутрішньо переміщених осіб значною мірою ігнорує нюанси, пов'язані з унікальним досвідом індивіда, зокрема різноманітність цього досвіду, яка залежить від соціального, культурного, економічного контексту, в якому перебувала людина до вимушеного переїзду. Тож це дослідження спрямоване на усунення існуючих прогалин у дослідженні ВПО, саме за допомогою якісної методології.

Отже, поняття «внутрішньо переміщена особа» (ВПО) належить до ширшого дискурсу, пов'язаного з процесом міграції. Основними ознаками даного виду переміщення є: а) примусовий або вимушений характер залучення

до міграції; б) особи не перетинають державний кордон, переміщення відбувається в межах своєї країни. Відповідно захист прав та можливостей людей зі статусом внутрішньо переміщеної особи залишається юрисдикцією держави, громадянами якої вони є.

Вперше за часів своєї незалежності Україна зіштовхнулася з масовою хвилею внутрішнього переміщення у 2014 році, внаслідок початку збройного конфлікту у східних регіонах країни та анексії Кримського півострову. Така хвиля внутрішнього переміщення призвела до значного притоку ВПО в інші регіони. У 2022 році після початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України відбулася друга хвиля масової внутрішньої міграції, яка охопила жителів всіх регіонів. Захист прав та можливостей ВПО в Україні є ключовим аспектом відповіді уряду на кризу переміщення. Було вжито різноманітних правових та політичних заходів щодо урегулювання правового статусу ВПО та надання соціальної підтримки. З того часу державна політика підтримки ВПО перейшла від Стратегій, які мали більш короткострокову перспективу, акцентуючи увагу на задоволенні вітальних потреб: їжа, житло, доступ до медичних послуг, до більш комплексного та систематичного підходу, що включає широкий спектр сфер: психологічна підтримка, сприяння соціальної згуртованості та інтеграції у приймаючу громаду. А також дій пов'язаних з реінтеграцією ВПО після повернення додому.

Однак попри намагання уряду ряд проблем все ж залишаються. Зокрема, економічні: дорога оренда житла, неспроможність купити власне через втрату капіталу, складнощі з працевлаштуванням, маленький розмір соціальних виплат; соціально-психологічні: адаптація та інтеграція ВПО у приймаючі громади та доступність психологічної допомоги; побутові: новий одяг при зміні сезону, засоби гігієни, столові прибори і т. ін.; освітні: влаштування дітей до шкіл, дитячих садочків; медичні: пошук нового лікаря, оформлення декларації, видача потрібних ліків.

РОЗДІЛ 2. СПРИЙНЯТТЯ СВОЇХ ПРОБЛЕМ ТА ПОТРЕБ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ У М. КИЄВІ

2.1. Методологія та дизайн дослідження

Дослідження сприйняття власних потреб та проблем внутрішньо переміщеними особами було проведено з використанням інтерпретативного методологічного підходу, що відповідає якісній парадигмі. Емпіричний матеріал було зібрано шляхом напівструктурованих глибинних інтерв'ю. Вибір даного методу обумовлений рядом факторів: він дає можливість розкрити унікальний особистий досвід індивіда, зокрема виявити наявні проблеми та потреби внутрішньо переміщених осіб, які наразі проживають у Києві, врахувати особливості контексту, в якому перебували чи перебувають індивіди, зокрема простежити варіативність досвіду між респондентами, які отримали статус до повномасштабного вторгнення та після нього, а також з'ясувати, які є прогалини у політиці уряду щодо внутрішньо переміщених осіб. Також метод напівструктурованих глибинних інтерв'ю дозволяє контролювати хід розмови, тим самим модератор має змогу уточнювати інформацію вже у процесі інтерв'ювання для прояснення певних моментів, що могли бути невідомими на етапі підготовки до розмови, проте є ключовими для виконання мети дослідження. Стиль проведення – м'який, напрямок розмови та послідовність тем визначає інтерв'юер. Отже, за допомогою методу напівструктурованих глибинних інтерв'ю вдалося заглибитися у тематику, враховувати її сенситивність та виявити суб'єктивні мотиви, перешкоди та труднощі, які безпосередньо залежать від соціального, психологічного, економічного статусу людини в соціальному середовищі.

Напівструктуровані інтерв'ю передбачали створення гайду з відкритими запитаннями. Гайд (див. додаток А) складається зі вступу, п'яти тематичних блоків та завершення. Сам гайд був розроблений на основі аналізу літератури, зокрема, попередніх досліджень, та даних, які було отримано з двох пробних

інтерв'ю, що були проведені задля претесту. Шляхом проведення цих інтерв'ю, вдалося доповнити та розширити гайд. Зокрема, в результаті інтерв'ю було виявлено, що соціальні виплати надходять з певною затримкою, а також, що наявна допомога від організацій, які не є державними, наприклад, ООН та Червоний Хрест. Загалом, наявність претесту надала більш докладну інформацію щодо процедури оформлення статусу та ставлення самих ВПО до нього. Отже, було визначено структуру інтерв'ю, послідовність блоків, побудовано логічні переходи та продумано декілька варіантів запитань для різних сюжетів того як буде проходити інтерв'ю.

Вступна частина інтерв'ю стосується віку респондента, звідки він приїхав та коли це було. У рамках першого тематичного блоку обговорюються питання пов'язані з бюрократичною процедурою оформленням статусу, а також яку підтримку отримують чи отримували внутрішньо переміщені особи у Києві. Другий блок охоплює питання, щодо мотивів переїхати саме до Києві, наміри подальшого переміщення та процесів адаптації/інтеграції у Києві. У третьому блоці приділено увагу роботі та працевлаштуванню, ставленню приймаючої громади до ВПО та мовному аспекту. Також, якщо у респондента є діти, то додаються ще питання щодо доступу до освіти та того, як вони змогли адаптуватися після переміщення. У четвертому блоці розглядаються потреби та проблема ВПО, внаслідок переїзду до Києва, та бачення респондентами шляхів покращення підтримки ВПО в Україні. Також додатково обговорюється досвід ВПО, які отримали статус до повномасштабного вторгнення для простеження можливих змін. У заключному п'ятому тематичному блоці, коли вже вдалося встановити довірливі стосунки з респондентом, щоб він почувався комфортно, формулюються питання щодо психологічного стану респондента. І, на останок, здійснюється спроба підсумувати вплив статусу ВПО на життя людини. Завершальна частина передбачає змогу респондента доповнити розмову тими аспектами, які на його думку, не було розкрито або вже закінчити розмову та попрощатися. Таким чином, гайд має на меті відобразити пережитий досвід

внутрішньо переміщених осіб, відтворюючи хронологічний порядок подій та їх послідовність.

Пошук респондентів відбувався методом снігової кулі через складність доступу до конфіденційної інформації індивідів, зокрема, через відсутність доступу до єдиної бази даних чи державного реєстру ВПО. При формуванні вибірки метод снігової кулі комбінувався із методом максимальної варіації, що забезпечило можливість виокремлення різноманітного досвіду респондентів і валідизувало отриману інформацію. Параметрами варіації були різні: тривалість перебування у статусі, стать, вік, місце звідки люди вимушені були поїхати (див. Додаток Б). Труднощі виникали з пошуком респондентів віком 60+. Це можна пояснити тим, що індивіди цієї вікової категорії є більш вразливими до погіршення самопочуття, є менш мобільними, що загалом ускладнює їхню здатність брати активну участь у дослідженні. Також обмежений доступ до чоловіків 40+, вони відмовлялися посилаючись на відсутність часу.

Відбір респондентів для участі у інтерв'ю відбувався за такими критеріями: 1) наявність статусу внутрішньо переміщеної особи; 2) індивід мав проживати в Києві. Було проведено 15 напівструктурованих глибинних інтерв'ю. Інтерв'ю були проведенні за допомогою різних засобів комунікації, відповідно до особистих вподобань респондентів: онлайн платформа ZOOM – 7 інтерв'ю, у форматі телефонної розмови – 7 та одне особисте інтерв'ю F2F. Така варіативність у форматі проведення інтерв'ю зумовлена намаганням досягти максимальної кількості згод на проведення інтерв'ю, адже саме брак часу був основною причиною відмов деяких респондентів. Польовий етап дослідження було проведено з 2 по 14 травня 2023 року, середня тривалість інтерв'ю від 45 до 70 хвилин. Мова проведення інтерв'ю українська, проте респонденти мали змогу обирати, якого мовою вони будуть відповідати. Ще на етапі домовленості про інтерв'ю респондентам повідомлялося про те, що вся інформація буде конфіденційною, потім безпосередньо це було проговорено ще раз до початку інтерв'ю, разом з проханням надати дозвіл на запис розмови для подальшого його використання при аналізі даних та пошуку основних «кодів».

Отримані дані було проаналізовано у два кроки: спочатку за допомогою відкритого кодування, де було закодовано основні закономірності, пов'язані зі статусом ВПО, а згодом було використовувати метод осевого кодування, де дані було класифіковано, згруповано та порівняно з кодами, що було отримано на початку. Кожне інтерв'ю оброблялося одразу після проведення, до початку наступного, що забезпечувало покращення наявного гайду.

2.2. Проблеми та потреби ВПО у місті Києві

2.2.1. Процедура оформлення статусу та отримання підтримки. Не всі громадяни України, що здійснили внутрішню міграцію мають право отримати статус внутрішньо переміщеної особи. За Указом президента України від 24 лютого 2022 р. № 64 Про введення воєнного стану в Україні, статус надається особами, які проживали у Києві чи 13 областях, а саме: Волинська, Донецька, Житомирська, Запорізька, Київська, Луганська, Миколаївська, Одеська, Сумська, Харківська, Херсонська, Чернігівська. Отримати довідку про статус внутрішньо переміщеної особи можна звернувшись до Центру надання адміністративних послуг (ЦНАПу), виконавчого органу місцевої ради або департаменту соціального захисту населення місцевої держадміністрації, а також через застосунок або вебпортал «Дія», що є Єдиним державним вебпорталом електронних послуг (Портал державних послуг). Водночас опитані респонденти повідомляли, що попри можливість оформлення через Дію, у подальшому все ж потрібно звертатися до відповідних органів для отримання паперової версії довідки (Респондент 4). Загалом процедуру оформлення статусу респонденти описують як відносно просту, яка не займає багато часу. Також респонденти, що мали статус до 2022 року, зазначали, що після початку повномасштабного вторгнення були внесені певні зміни у процедуру оформлення статусу. Зокрема, їм більше не потрібно оновлювали свій статус кожні півроку, довідка видається до кінця воєнного стану. Крім того, припинилися перевірки фактичного проживання за вказаною під час реєстрації

адресою. Відповідно, респонденти, що отримали статус вже у 2022 році, не повідомляли про те, що державні органи контролюють їхнє проживання за вказаними адресами.

Під час процедури оформлення статусу респондентам було запропоновано подати заявки на отримання фінансової підтримки від держави, у вигляді щомісячних соціальних виплат. Однак майже всі опитані повідомляли про **регулярні затримки** цих виплат, а також відсутність конкретного проміжку часу, коли ці виплати приходять. Таким чином, соціальні виплати можуть бути надіслані один раз на початку місяця, інший - наприкінці. Крім матеріальної підтримки, ВПО можуть отримувати послуги гуманітарної допомоги від місцевих органів державного управління, у вигляді продовольчих боксів, одягу, засобів гігієни, побутових товарів. Водночас важливим аспектом є **контроль за якістю цих товарів** для уникнення ситуацій на кшталт тої, що сталася з однією з респонденток, що отримала гуманітарну допомогу, **термін придатності** якої вже минув. Інші респонденти не висловлювати незадоволення щодо наданої їм гуманітарної допомоги, навпаки підкреслювали корисність, особливо коли вони тільки переїхали до Києві. Крім соціальних виплат, які можуть отримувати всі ВПО, респонденти, які наразі навчаються в університеті повідомляли, що отримують соціальну стипендію через наявність статусу.

На основі проведених інтерв'ю можна зробити припущення, що лише про грошову допомогу повідомляють всіх ВПО, про наявність інших механізмів підтримки ВПО або запитують самі, або дізнаються від знайомих. Відповідно опитані респонденти зазначали, що **не були проінформовані** про доступні їм послуги працівниками ЦНАПу чи іншого органу. Подібна тенденція може свідчити про: а) відсутність єдиної процедури роботи з ВПО; б) неналежне виконання держслужбовцями своєї роботи; в) відсутність ресурсів у держави, щоб забезпечити всі ЦНАПи чи департаменти соціального захисту в Києві. Варто зазначити, що про подібну проблему повідомляли як ВПО з 2022 року, так і з 2014. Лише один респондент, який оформлював статус ВПО у квітні 2022 року,

зазначив, що йому було надано листочок з адресами куди можна звертатися за гуманітарною допомогою, та детальною інструкцією:

«Навіть більше, там же одразу підказували цю гуманітарну допомогу: де її отримати, отаку бумажечку видавали мені, тобто одразу прям, там написана вулиця, де і як туди потрапити» (Респондент 4).

Також респонденти зазначали, що отримували підтримку від міжнародних, волонтерських та церковних організацій, зокрема, разову фінансову допомогу від ООН, гуманітарну від Червоного Хреста, волонтерів та церков. Респонденти дізнавалися про можливості отримання не лише державної підтримки через знайомих або через публічні чати у соціальних мережах. Таким чином, чи отримає ВПО ще якусь підтримку, крім фінансової, залежить виключно від ініціативності самих ВПО. Звідси виникає **потреба у більшій комунікації** надавачів допомоги з внутрішньо переміщеними особами, це стосується як і державних установ так і не державних організацій, що опікуються ВПО:

«Має бути, і вона, я думаю вони до цього йдуть, але ще не дійшли просто, більша координація між всіма суб'єктами, які надають якісь гуманітарні послуги. Наскільки я розумію, що кожен фонд має якусь свою програму і не завжди є можливість провести, наприклад, дослідження тих самих гуманітарних потреб у конкретних громадах. І скординуватися, і не завжди є тільки потреба, можливо і бажання скординуватися між державною та різними суб'єктами організації, волонтерськими ініціативами і тд.» (Респондент 13).

Отже, труднощів з отриманням статусу респонденти не мають, однак через різницю у наданні послуг у державних установах, не всі опитані були належним чином проінформовані щодо заходів, які здійснюються державою для підтримки ВПО.

2.2.2. Забезпечення належних житлових умов. Як вже зазначалося раніше, 9% від усіх внутрішньо переміщених осіб знаходяться в Києві (МОМ, 2023). Водночас респонденти повідомляють, що переїхали у столицю не одразу,

спочатку вони мігрували до областей ближчих до їхнього постійного місця проживання. Однак згодом прийняли рішення поїхати до Києві. Середи респондентів поширеним мотивом переїзду була наявність знайомих у Києві, які запропонували житло:

«Інша знайома сказала їдь в Київ, моя квартира пустує, стоїть в Солом'янському районі, їдь спокійно там будь в Києві» (Респондент 4).

Також, мотивація залишатися у місцях постійного проживання, навіть попри постійну небезпеку, пов'язана з відсутністю альтернативних місць для переїзду:

«у всіх же різні обставини і мене дуже тригерить ось ця фраза, чого ви там сидите, ви що «Ждуни», зараз вже кажуть тим, хто полишались. А полишались здебільшого – це бабусі, дідусі, там інваліди, лежачі люди, ну я розумію, коли з дітьми, мають виїжджати – це одне, а коли ось на таких людей, називають їх «ждунами» чи ще щось... я можу зрозуміти цих людей, тому що якщо ти все життя прожив у своєму будинку це дуже важко так все кинути в один момент і поїхати» (Респондент 10).

Загалом **житло** виділялося респондентами як потреба номер один. Так респонденти повідомляли, що частина їхніх друзів, родичів та знайомих поїхали зі столиці додому чи в інше місто України через труднощі з орендою житла, в той час як вдома вони мають своє власне:

«Так, на жаль, вони повернулися попри небезпеку... бо їм не хотілося жити у чужих людей, за їхніми правилами, а в Херсоні у них своя квартира» (Респондент 1).

Респонденти, які переїхали до Києві у 2014 та 2015 роках повідомляли, що у них були складнощі з орендою житла через **упереджене ставлення** до ВПО, а не через фінансові труднощі (Респондент 5, Респондент 9). Решта респондентів не зіштовхували з подібним ставленням до себе, та розповідали, що люди просто запитують як ситуація у них вдома і все (Респондент 1):

«Коли ми вже отримали очередной отказ, я вже вирішила запитати, просто з цікавості чому ж так? Ми ж можемо платити, тварин нема, дітей

малих теж. Тільки тоді нам сказали, що: «Мы донецким квартиру не здайом, вы можете уехать в любой момент и что я буду делать»» (Респондент 5).

Наразі середня тривалість перебування індивіда у статусі ВПО становить 229 днів (МОМ, 2023). Щодо намірів подальшої міграції у найближчі два тижні, то жоден респондент не повідомив про рішення переїжджати з Києві. Щодо довгострокової перспективи, то лише 4 респондента висловили бажання повернутися додому, але наразі не розглядають такого варіанту з міркувань безпеки. Решта респондентів висловили бажання залишитися у столиці і надалі. Наміри щодо подальшого переміщення пов'язані з можливостями індивідів, зокрема чи зазнало пошкоджень їхнє майно. Так одна з респонденток сказала, що може і хотіла б повернутися, але її квартира зруйнована, тож їй вже немає куди їхати:

«Ну почну з того, що Вугледара вже немає, там одні руїни. В мене є квартира, то згоріла ще 6 квітня 22-року» (Респондент 7).

2.2.3. Можливості працевлаштування. Іншим мотивом переїзду до столиці були пропозиції щодо працевлаштування. Саме потребу у **роботі** респонденти виділяли як другу найнагальніше потребу після житла. Однак жоден респондент не зазначив, що йому було складно знайти роботу чи в роботі відмовили через наявність статусу ВПО. Натомість причини, які вплинули на їхню зайнятість, були різноманітними, зокрема, враховувалися такі фактори, як вік, стан здоров'я та рівень освіти, кваліфікованість. Серед опитаних респондентів, крім тих, хто наразі вже вийшов на пенсію чи знаходиться у декретній відпустці, всі інші працевлаштовані. Тож повідомляли, що розраховують на свою заробітну платню, а не на соціальні виплати від держави. Дані МОМ також демонструють, що 43 % ВПО у Києві відмічали заробітну платню як основне джерело доходів, однак соціальні виплати займають друге місце серед найпоширеніших джерел доходу (МОМ, 2023).

Водночас одна з респонденток розповіла, що хвилювалася чи зможе знайти собі нову роботу у Києві через сильну конкуренція на ринку праці:

«єдине, що мене бенетило, це то що я зможу влаштуватись на таку достойну посаду. Ну не посаду, а роботу, бо посади в мене немає ніякої, просто професійно я за це переживала, бо Київ дуже велике місто і тут лікарів, а тим більш стоматологів стільки скільки треба і навіть більше. Оце єдине, що мене дуже прям засмучувало.... це було найтяжче взагалі з усього...а потім я одразу влаштувалася аж на три роботи... ну і так мені тоді трошки спокійніше стало» (Респондент 8).

Інша респондентка зазначила, що вирішила переїздити саме до Києві після окупації рідного міста, тому що у столиці їй запропонували кращу роботу. Зокрема вона наголосила, що отримала подібну пропозицію через свою компетентність як фахівця, тож прийняла пропозицію щодо працевлаштування, яка, на її думку, краще сприяла її професійному розвитку.

Отже, респонденти відзначали, що не відчували різниці між собою та іншими людьми, які шукають роботу, через свій статус ВПО. Складнощі, з якими вони зіштовхувалися, вони пояснювали загальними труднощами, які присутні у всіх людей при працевлаштуванні.

2.2.4 Налагодження побуту. Окремим аспектом адаптації у Києві ВПО зазначали налагодження власного побуду, у вигляді потреби у **непродовольчих товарах**: матраци, подушки, столові прибори, посуд, одяг через зміну сезону. У респондентів, що мають дітей, була потреба влаштувати їх до дячих садочків та шкіл, як вони зазначали це досить просто, труднощі не виникало. Загалом респонденти повідомляли, що їм вдалося досить швидко адаптуватися у місті, хоча були складнощі з тим, щоб розібратися як користуватися **громадським транспортом** (Респондент 15, Респондент 13), знайти потрібні **магазини та послуги** (Респондент 6), **заклучити декларацію з сімейним лікарем** (Респондент 15). Однак ці труднощі респонденти пов'язували з переїздом у нове місто, їхній статус не обмежував доступ до необхідних ресурсів.

Варто зауважити, що дослідження проводилося у травні 2023 року, коли температура вже була плюсовою, комунальні установи вимкнули централізоване

опалення, тож загалом потреба у приладах для обігріву втратила актуальність, враховуючи, що станом на січень 2023 року, це була одна з найнагальніших потреб ВПО (МОН, 2023).

2.2.5. Ставлення до внутрішньо переміщених осіб. Більшість опитаних респонденти ставляться до свого статусу внутрішньо переміщеної особи як до певної формальності, яка не має суттєвого впливу на їхнє життя. Статус вони оформили, щоб держава могла відслідковувати кількість, потоки внутрішньо переміщення та для отримання фінансової допомоги. Однак одна з респонденток зауважила, що її дуже непокоїть **негативна конотація** терміну ВПО, зокрема позиціювання внутрішньо переміщеної особи як жертви обставин, хоча вона себе такою не вважає (Респондент 13).

Також присутня зміна у ставленні до свого статусу ВПО до початку повномасштабного вторгнення та після, наприкладі, респондентів, які приїхали до Києві вчитися, проте мали змогу їздити додому, попри те, що це була прифронтна територія або тимчасово окупована. Наразі вони повідомляють про відсутність такої можливості, тож відчують, що тепер вони не лише номінальні ВПО, а фактичні (Респондент 3, Респондент 10).

Вони наголошують на тому, що здебільшого люди не знають, що вони ВПО доки вони самі про це не розкажуть, а навіть після того ставлення до них не змінюється. Незважаючи на те, що частина респондентів ознайомена з існуючими стереотипами щодо ВПО, безпосередньо вони не зіштовхувалися з упередженням чи ворожим ставленням щодо себе через наявність статусу ВПО, крім зазначених випадків раніше, пов'язаних з орендою квартири:

«Ну стикалася, але це було якось не конкретно по відношенню до мене, а от там десь в розмовах або спілкуванні з якимись мало знайомим людьми. Ну це більше мабуть такого стереотипного якогось мислення по типу: «а Донбас, що там звідти...Янукович».... Це все таки тут мабуть більше саме упереджене ставлення не до переміщених осіб, а це як наслідок оцього взагалі ставлення до сходу і цієї території» (Респондент 10).

Одна з респонденток повідомила, що помітила зміну у ставленні до ВПО у 2014 році та вже у 2022 році, а саме збільшення не лише державної підтримки, але і підтримки та розуміння від приймаючих громад:

«Так, раніше було таке, не безпосередньо мені казали, але було, що «вот, вы сами во всьом виноваты, зачем вы сюда приехали, думаете, что вам все должны» ну і далі про езжайте назад.... То сейчас вже такого не було. Больше спрашивают питають а як там все було, чи то, шо нам розповідають правда» (Респондент 5).

Така зміна у ставленні місцевих жителів сприяє кращій інтеграції ВПО та усуває можливі бар'єри пов'язані з розбудовою нової соціально мережеві. Адже більшість ВПО зазначає, що були змушені розірвати стосунки з своїми колишнім колом спілкування через різні політичні погляди або через своє переміщення.

«В моєму оточенні ще після 14- року відбулися кардинальні зміни ось, в нас, в мене, в нас оточення розділилося також, ну якось... коли ми переїхали до Києві, ми зробили свій вибір ось. І тому в Донецьку, всі, хто залишилися, це залишилися родичі, близькі родичі, а всі інші друзі вони залишилися в тих роках і все» (Респондент 9).

Використання російської мови у повсякденному спілкуванні також не є приводом для упередженого ставлення. Хоча одна з респонденток зазначила, що має певне побоювання щодо використання російської у громадським місцях, однак жодного зауваження не отримувала (Респондент 13). Трохи інша ситуація з використанням російської мови на роботі. Один з респондентів, який працює у сфері послуг, розповів, що отримував зауваження щодо спілкування з клієнтами російською мовою, однак його керівництво висловлювало підтримку, надаючи час для поступового переходу на українську. Проте він зазначав, що тоді це мало сильний вплив на його психологічний стан, зокрема через формат, у якому подібне зауваження було висловлене. Наразі цей респондент вже не має таких проблем та вільно говорить рідною мовою (Респондент 4). Питання з допомогою **у переході на українську мову**, а також загалом з можливі стратегії покращення подальшої **інтеграції ВПО** підіймала і інша респондентка:

« що мають бути, вони то є, мовні курси, типу вивчення української, мови, історії. Я вважаю має бути ширша ця політика розгортатись, тому що як не крути все одно, так людина підтримувати України, але не знати якісь елементарних фактів з історії або знати їх у викривленні. Це ж теж дуже важливо у цій інтеграції.... Якби на Донбасі знали історію свою не викривлену, без оціх впливів і наративів сусідньої країни, якби говорили українською мовою, ну тобто якби оця вся політика була починаючи з 91- року, то я впевнена, що ні в 14- році, і відповідно 24 лютого на нас би не напали, тому що не нападають на країни, які знають свою історію, знають точно, хто ворог, хто друг...» (Респондент 10).

Отже, більшість респондентів не зіштовхували з упередженим ставленням щодо себе, крім зазначених раніше випадків. Натомість відзначали, що люди ставляться до них з розумінням, підтримкою чи навіть пропонують допомогу. Цю тенденцію підтверджували і особи, які отримали статус до повномасштабного вторгнення, відзначаючи, певні зміни у поведінці місцевого населення, зокрема і збільшення кількості волонтерських організацій та самоорганізованих пунктів допомоги ВПО. Тож можна виділили потребу у **відчутті приналежності** до приймаючої громади для надання ВПО можливостей самореалізації та зменшенню напруги між місцевими жителями та ВПО.

2.3. Рекомендації щодо вдосконалення політики, спрямованої на ВПО

Якщо систематизувати потреби, які висловили опитані респонденти, то можна виділити чотири основні: забезпечення житлових умов, працевлаштування, психологічна підтримка та доступ до інформації. Варто зауважити, що респонденти, коли відповідали на питання щодо можливих шляхів поліпшення свого становища не висловлювали тверджень, що держава має їх всім забезпечити. Натомість простежувалася більш активна позиція, респонденти хочуть від держави сприяння у наданні їм можливостей самим вирішувати своїми проблемами та задовільнять потреби. Так двоє респонденток вбачають

рішення у розв'язанні проблем з житло у наданні спеціальних кредитів для ВПО на купівлю майна (Респондент 8, Респондент 9). Щодо працевлаштування, також респонденток висловив ідею на створення квот чи позитивних санкцій для компаній, щоб вони були зацікавлені у взятті на роботу ВПО (Респондент 3). Так як інформаційна потреба пов'язана з багатьма аспектами життя ВПО, то респондентам було складно знайти одне рішення, однак одна з респондентів запропонувала створення єдиного реєстру чи додатку для ВПО, де б повідомлялося про всі можливості отримання допомоги, як і від держави, так і від інших організацій (Респондент 6). Для поліпшення психологічного стану респондент запропонував надавати певні знижки для ВПО на квитки до театрів, кінотеатрів, а також влаштовувати спеціальну заходи для ВПО, щоб була змога обмінюватися інформацією, підтримувати одне одного, враховуючи спільність їхнього досвіду (Респондент 1).

Таким чином, з відповідей респондентів можна помітити систематичний та комплексний підхід до задоволення потреб та вирішення проблем ВПО. Подібні ідеї щодо поліпшення свого становища є дуже цінними, адже відображають конкретні бажання, проблеми, суперечності, з якими зіштовхуються ВПО кожного дня. А також можна прослідкувати, які стратегії подолання труднощів використовують ВПО, адже, зауважимо, жоден респондент не висловив ідею про збільшення матеріальної допомоги, натомість респонденти шукали альтернативні шляхи подолання фінансових труднощів, що перешкоджають їм задовольняти свої потреби.

Отже, на основі проведених інтерв'ю можна виділити такі проблеми та потреби:

Таблиця 2.1.

Потреби та проблеми ВПО у Києві

Потреба	Проблема
Забезпечення житлових умов	- Висока вартість на оренду та купівлю житла, оплату комунальних рахунків;

Продовження таблиці 2.1.

	- Недостатній розмір соціальних виплат та їх нерегулярність; - Відсутність соціального житла (хоча б на недовгий період одразу після приїзду); - Втрата або відсутність заощаджень та основного джерела доходу.
Працевлаштування	- Висока конкуренція на ринку праці у великому місті.
Комунікація: а) з державними органами, що опікуються ВПО; б) організацій, які надають допомогу ВПО.	- Низька обізнаність серед ВПО про можливі заходи для державної підтримки, крім як фінансової, через неналежну роботу відповідних органів; - Відсутність перевірки щодо якості наданої гуманітарної допомоги; - Відсутність координації всіх надавачів допомоги між собою та механізмів донесення інформації до всіх ВПО.
Інформація щодо інфраструктури та послуг у Києві	- Розібратися з правилами користування громадським транспортом; - Знайти де знаходяться магазини, аптеки, перукарні, зоомагазини, кінотеатри, спортзали, театри, базари і т. ін.; - Відсутність підтримки та консультування з питань орієнтації у місті.
Інтеграція у громаду	- Складність та страх будувати нові соціальні зв'язки; - Недостатньо приділено уваги мовному питанню, зокрема допомога людям, які хочуть перейти на українську; - Часткова незацікавленість місцевих жителів у допомозі ВПО; - Відсутність єдиного місця зустрічі для ВПО, де вони б могли обмінюватися досвідом, підтримувати одне одного, допомагати та формувати відчуття спільності, на противагу самотності та ізольованості, а також повідомляти про свої проблеми та потреби, щоб б посприяло ефективнішій співпраці між ВПО та місцевими жителями.

Варто зауважити, що ВПО не повідомляли про проблеми пов'язані з доступом до освіти, як і можливості навчатися самим, так і влаштуванням дітей до садочків та шкіл. Також не було висловлено невдоволення щодо доступності медичних послуг. Всі респондент уклали декларації з сімейними лікарями або отримали належне лікування навіть без цього. Це стосується як і дорослих, так і дітей. Крім того, респонденти не відчували до себе ворожості, не зазнавали дискримінації через статус ВПО чи будь-якого іншого негативного ставлення до себе (крім вищезгаданих випадків).

Таким чином, можна зробити висновок, що крім вже відомих потреб у житлі та роботі було виявлено ще такі потреби як: інформаційна, комунікаційна та потреба у інтеграції у громаду. Подібні результати дозволити виявити не лише економічну складову, але й поглибити знання щодо культурних, соціальних та психологічних аспектів, які лежать в основі досвіду ВПО. А також відобразити складність та комплексність цього поняття, що може посприяти розробці більш ефективної державної політики щодо підтримки ВПО, яка буде краще узгоджуватися з множинними та різнобічними потребами та проблемами ВПО. І на останок, дане дослідження надало змогу самим внутрішньо переміщеним особам висловити свої уявлення щодо шляхів поліпшення їх становища та заходів, які мають бути здійснені, у якості підтримки від держави, міжнародних, волонтерських організацій, а також від приймаючих громад.

ВИСНОВКИ

«Внутрішньо переміщені особи» (ВПО) – це термін, що застосовується на позначення людей, залучених до міграційного процесу, тобто переміщення з однієї території на іншу назавжди чи на певний час, у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру. Основна відмінність від поняття «біженець» полягає у відсутності факту перетину національного кордону, та здійсненні міграції у середині країни. Другою ознакою ВПО є недобровільний, примусовий характер переміщення, внаслідок наявності обставин, що ускладнюють гарантування безпечних умов для подальшого проживання на певній території.

Україна зіштовхнулася з цим поняттям у 2014 році насамперед через анексію Кримського півострова Росією та початок збройного конфлікту на Сході, що триває і досі. Загостренням ситуації можна вважати 24 лютого 2022 року, коли РФ розпочала повномасштабне вторгнення на територію України. Таким чином, макрорегіоном походження ВПО став не тільки Схід, але і області, що належать до центральної, північної, південної та, навіть, західної України. Тож внутрішні переміщення охопили всю країну. Станом на 23 січня 2023 року кількість ВПО в Україні складає 5,4 млн осіб, серед яких 497 тис зареєстровані у м. Києві (МОМ, 2023).

Визнання правового статусу внутрішньо переміщених осіб відбулося у 2014 році внаслідок прийняття Закону України «Про захист прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», що закріплює за державою відповідальність за забезпечення прав та свобод ВПО на рівні з іншими громадянами. Тоді ж була розроблена перша державна політика підтримки ВПО, що мала на меті задоволення найнагальніших потреб ВПО, зокрема житло та працевлаштування. Однак через відсутність фінансування та не систематичний характер її не вдалося реалізувати у повній мірі. Стратегія, яка є чинною наразі, суттєво відрізняється

своїм комплексним підходом до підтримки ВПО. Вона покриває всі етапи, пов'язані з переміщенням: евакуацію населення до більш безпечних районів, сприяння соціальній адаптації після переміщення, а також бере на себе зобов'язання у подальшій реінтеграції громадян після повернення додому. Стратегію було прийнято у квітні 2023 року, тож висновків щодо її ефективності та міри реалізованості робити поки зарано.

Проблеми та потреби в контексті дослідження внутрішньо переміщених осіб варто розглядати як два взаємозалежних елементи. Зокрема, потреби стосуються можливостей отримання доступу до основних ресурсів, які сприяють підтримці добробуту. Водночас проблем – це індикатори щодо наявності певних труднощів, бар'єрів, з якими зіштовхуються ВПО внаслідок їхнього переміщення. Важливо зауважити суб'єктивність у сприйнятті власних проблем та потреб ВПО, наслідком чого є різноманітність у індивідуальному досвіді залежно від соціального, економічного, культурного контексту, в якому перебуває індивід. При узагальненні наявних дослідження щодо потреб внутрішньо переміщених осіб можна виділити такі основні проблеми: економічні, соціально-психологічні, освітні та медичні.

У ході емпіричного етапу дослідження було виокремлено такі потреби як: забезпечення належних житлових умов, можливості працевлаштування, ефективна комунікація, інформаційна підтримка щодо інфраструктури та послуг, а також потреба у інтеграції у приймаючу громаду.

Проблеми, пов'язані з забезпеченням належних умов, насамперед виявляються у фінансовій обмеженості внутрішньо переміщених осіб через дорогу вартісну оренди та купівлю житла, комунальних послуг та недостатнім розміром соціальних виплат. Опитані респонденти зазначали, що проблеми з працевлаштування, не стосуються наявності в них статусу ВПО. Наступна проблема включає в себе два аспекти, а саме: комунікація між ВПО та державними органами, що здійснюють підтримку, а також координація між собою організацій, які опікуються ВПО. Наслідком першої проблеми є низька обізнаність внутрішньо переміщених осіб, щодо заходів, спрямованих державою

для допомоги. Друга проблема стосується відсутності єдиного механізму донесення інформації до ВПО від всіх організацій, що підтримують ВПО. Потреба у інформації щодо інфраструктури та інших послуг у Києві охоплює проблему пов'язану з відсутністю підтримки та консультування з питань орієнтації у місті. Остання виділена потреба стосується інтеграції у громаду, яка виявляється у проблемах у взаємодії між приймаючою громадою та ВПО, зокрема відсутність єдиного простору для ВПО, де вони б могли спілкуватися між собою, обмінюватися досвідом, підтримувати одне одного.

Опитані респонденти повідомляли про такі можливі шляхи покращення власного становища, і, відповідно, вирішення проблем: надання пільгових кредитів на купівлю житла, створення квот чи позитивних санкцій для компаній, щоб вони були зацікавлені у взятті на роботу ВПО, розробка застосунку, де б ВПО могли дізнаватися про всі можливі механізми підтримки, щоб поліпшити координацію між організаціями, що допомагають. Крім цього, респонденти звернули увагу на важливості культурної складової, тож було запропоновано, крім курсів української мови, ще надавати курси з історії України.

Таким чином, результати дослідження змогли продемонструвати різні аспекти життя внутрішньо переміщених осіб, у контексті їхнього сприйняття власних проблем та потреб. Висновки цього дослідження можуть свідчити про необхідність впровадження ряду заходів, які матимуть на меті задоволення потреб ВПО, зменшення їх проблем та створення сприятливого середовища для їхньої інтеграції. Окрім цього, дане дослідження підкреслило необхідність подальшого розвитку програм та політик, спрямованих на підтримку ВПО.

Перспективою для подальших досліджень може бути вивчення довготермінових наслідків внутрішнього переміщення таких як: зміна у ідентичності серед українців, психологічний стан, збереження культурний традицій (ВПО з Криму), зміна у звичках (приклад, перехід на українську мову), а також видозміна приймаючої громади через притік ВПО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Верховна Рада України (2014, 20 жовтня). Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» № 1706-VII.

Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>

Гудвин-Гилл, Г. С. (1997). *Статус беженца в международном*. Москва: Юнити, 314-315.

Жванія, Т. (2015). Сучасна вимушена міграція: соціально-політичні аспекти.

Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки, 2(2), 49-50.

Кабінет Міністрів України (2015, 16 грудня). Постанова «Комплексну державну програму щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року» № 1094. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/248739241>

Кабінет Міністрів України (2017, 15 листопада). Розпорядження «Про схвалення Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року» № 909-р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/909-2017-p#Text>

Кабінет Міністрів України (2023, 7 квітня). Розпорядження «Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023—2025 роках» № 312-р. Режим доступу:

<https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhhvalennia-strategii-derzhavnoi-polityky-shchodo-vnutrishnoho-peremishchennia-na-period-do-2025-roku-ta-zatverdzhennia-operatsiinoho-planu-zakhodiv-z-ii-realizatsii-i070423-312>

КМІС (2016). *Звіт за результатами всеукраїнського опитування внутрішньо переміщених осіб та мешканців приймаючих громад (липень -серпень 2016).*

Режим доступу: https://www.kiis.com.ua/materials/pr/20160111_Shpiker-report/Rep_Internews.ukr.pdf

Малиха, М. І. (2015). До проблеми сутності поняття внутрішньо переміщені особи: державна політика та регіональна практика. *Грані*, (8), 6-11. Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/268616807.pdf>

Міжнародна організація з міграції (МОМ). (2023, 23 січня). *Про внутрішнє переміщення в Україні. Опитування загального населення. Раунд, 12.* Режим доступу: <https://dtm.iom.int/reports/ukraina-zvit-pro-vnutrishne-peremischennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-naselennya-0>

Міжнародна термінологія у сфері міграції: Українсько-англійський словник. (2015). Бланк-Прес.

Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України (2022, 13 грудня). *Оновлено перелік громад у районах бойових дій, на ТОТ і тих, що в оточенні.* Режим доступу: <https://minre.gov.ua/2022/12/13/onovleno-perelik-gromad-u-rajonah-bojovyh-dij-na-tot-i-tyh-shho-v-otochenni/>

Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України (

2023, 7 квітня). Уряд схвалив Стратегію державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року. Урядовий портал. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-skhvalyv-stratehiu-derzhavnoi-polityky-shchodo-vnutrishnoho-peremishchennia-na-period-do-2025-roku>

Отчет о результатах исследования потребностей громад, участвующих в проекте «Поддержка стабилизации местных сообществ Донбасса». (октябрь – ноябрь 2015). Киев. МОМ Украина. Режим доступу: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/otchet_ocenka_potrebnostey.pdf

Портал державних послуг. iGOV. Як зареєструватися в якості переселенця? Режим доступу: <https://igov.org.ua/subcategory/1/32/situation/48>

Проценко, О. О. (2018). «Внутрішньо переміщені особи» як категорія теоретизування та соціальної практики. *Scientific and Theoretical Almanac Grani*, 21(4), 47-55. Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/268619587.pdf>

Шелюк, В. (2001). Соціальна міграція: Етапи, функції, типи. *Соціально-політичний журнал «Перспективи*, (3), 15, 46-47.

Hathaway, J. C. (2007). Forced migration studies: Could we agree just to ‘date’?. *Journal of Refugee Studies*, 20(3), 349-369.

Haynes, S. A. R. A. H. (2009). Displaced people and the challenge to development. *POLIS Journal*, 1(9), 1-55.

IDMC (2021) *Global Report on Internal Displacement 2021*. Retrieved from

<https://www.internal-displacement.org/publications/2021-global-report-on-internal-displacement>

IDMC (2023) *Global Report on Internal Displacement 2023*. Retrieved from <https://www.internal-displacement.org/publications/2023-global-report-on-internal-displacement>

Kulischer, E. M., & Jaffe, A. J. (1962). Notes on the population theory of Eugene M. Kulischer. *The Milbank Memorial Fund Quarterly*, 40(2), 187.

Mooney, E. (2005). The concept of internal displacement and the case for internally displaced persons as a category of concern. *Refugee survey quarterly*, 24(3), 9-26.

Nikolajchuk, M. (2005). The constituent elements of the mechanism of regulation of migration processes of the rural population. *Rehional'na ekonomika*, 3(37), 109.

Representative of the Secretary-General on Internally Displaced Persons (United Nations). (1998). *Guiding principles on internal displacement*. OCHA.

UNHCR Global Focus (2015). *Ukraine Regional Office*. Retrieved from: <https://reporting.unhcr.org/ukraine-ro>

UNHCR (2022) *Refugee Data Finder*. Retrieved from <https://www.unrefugees.org/refugee-facts/statistics/>

UNHCR (2022) *Refugee Statistics*. Retrieved from <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/>

United Nations (2021) *World Migration Report 2022*. Retrieved from

<https://doi.org/10.18356/9789292680763>

United Nations. Economic Commission for Europe (2011). *Statistics on international migration: a practical guide for countries of Eastern Europe and Central Asia*.

ДОДАТКИ

Додаток А.

Гайд до інтерв'ю

Блок	Питання
Привітання	
Вітання, мене звати Якименко Ірина, я студентка 4 року навчання Національного Університету «Києво-Могилянська Академія». Це інтерв'ю я проводжу в рамках дипломної роботи на тему «Сприйняття власних проблем та потреб внутрішнього переміщеними особами у м. Києві». Для початку, я хочу сказати, що дуже вдячна вам, що змогли приділити мені час. Також хочу зазначити, що ви сьогодні скажете залишиться конференційним, вашого імені також не буде опубліковано у роботі. Мені цікаво почути саме ваш досвід, тому в нашій розмові не існує правильних або неправильних відповідей. З вашого дозволу я зроблю запис нашої розмови? Мені він потрібен для подальшого аналізу. Можу гарантувати, що даний запис не буде поширений третім особам чи десь оприлюднений.	
Вступ	
А) Вік; Б) Звідки поїхали; В) Коли оформили статус.	Давайте почнемо з загальної інформації. Скільки вам років? Звідки ви поїхали/ вимушені були поїхати? Коли це сталося? Коли ви оформили статус внутрішньо переміщеної особи?
Блок 1. Оформлення статусу ВПО та механізми підтримки	
Бюрократична процедура оформлення статусу	Розкажіть, будь ласка, більше про отримання статусу ВПО. Це доволі бюрократична процедура, тож як ви його оформлювати, де та скільки це зайняло у вас часу?

	Звідки ви дізналися, які саме документи потрібні для оформлення статусу?
Підтримка ВПО	Розкажіть, будь ласка, чим саме допомагає держава при наявності статусу ВПО? Чи отримуєте ви фінансову підтримку від держави, у вигляді соціальних виплат? Чи були у вас затримки виплат? Як зараз вони приходять? Крім держави, ви ще отримуєте ще якусь допомогу? Ви зверталися по гуманітарну допомогу? Що саме видається у вигляді гуманітарної допомоги? Де ви дізнавалися як її отримати? Чи пропонували вам ще якісь послуги під час оформлення статусу ВПО? Якщо так, тоді які та якими ви скористалися? Якщо не скористалися, то чому?
Блок 2. Міграція до Києва	
Мобільність: мотив переїзду до Києва та наміри щодо подальшого переміщення - залишатися, їхати далі чи повертатися додому.	Чому вирішили поїхати саме до Києва? Чи хотіли би змінити теперішнє місце проживання та кудись переїхати? Чому? (Наприклад, в інше місто України, закордон чи повернутися додому)
Адаптація/ інтеграція у Києві; Відчуття безпеки; Житлові умови.	З якими труднощами ви зіштовхнулися, коли вимушені були переїхати/ переїхали до Києві? До чого було найважче звикнути? або

	Були моменти, які вас вразили, до яких важко було звикнути? Як загалом ви оцінюєте те як ви адаптувалися у новому місті? Чи відчуваєте ви в Києві себе у безпеці? Ви наразі орендуєте житло чи маєте своє власне? Як ви шукали житло? Скільки вам знадобилося часу, щоб орендувати житло? Наскільки складними були пошуки потрібного житла? Якщо ви отримували відмови, як це пояснювали орендодавці?
Блок 3. Адаптація (різні сфери життя)	
Робота та працевлаштування	У якій сфері ви зараз працюєте? А до переїзду? А як ви влаштувалися на роботу, де зараз працюєте? Коли ви влаштовувалися ви зазначали, що ви маєте статус ВПО? Чи виникали у вас труднощі при працевлаштуванні чи загалом на роботі через наявність статусу ВПО?
Упереджене ставлення	Чи відчували ви до себе певне упереджене ставлення через наявність у вас статусу внутрішньо переміщеної особи? Як це проявлялося? Як ви на це реагували? Хто були ці люди? Як ви вважаєте чому вони себе так повели? Як часто ви з таким зіштовхуєтесь? Чи зазнавав хтось з ваших знайомих чи друзів певного упередженого ставлення? Як це було?

Мова	Якою мовою ви розмовляєте у повсякденному житті? А на роботі? Чи не було проблем на роботі через використання російської мови? Як відбувався вам перехід на українську мову?
Діти (за наявності)	<i>*здебільшого до цього моменту вже відомо про наявність дітей та скільки їх *</i> Чи є у вас діти? У них є статус ВПО? Чи впливає наявність статусу ВПО у дітей на надання певних послуг, зокрема влаштування у школу, садочок, гуртки? Чи були проблеми у дітей у школі чи садочку через статус? Як вони загалом адаптувалися?
Блок 4. Проблеми, потреби та шляхи вдосконалення політики щодо ВПО	
Потреби/ Проблеми	Давайте повернемося до моменту як ви тільки переїхали до Києва. Яка була найнагальніша потреба, коли ви тільки приїхали? Що ви робили у першу чергу? Як ви впоралися з цим? Добре, а ще які потреби? На вашу думку, які загалом основні потреби ВПО? Ви дізнавалися чи є/ була можливість держави вам допомогти з цим? Ви зверталися по допомогу з цим питання до держави?
Досвід ВПО, які отримували статус до повномасштабного	<i>*дата оформлення статус стає відомою ще на початку, відповідно до цього корегується гайд у всіх блоках*</i>

вторгнення (до 2022 р.)	Чи змінилося у вас ставлення до вашого статусу внутрішньо переміщеної особи після початку повномасштабного вторгнення? Ви помічали різницю між собою та тими людьми, які оформили статус вже у 2022 році? Чи помічали ви різницю у підтримці держави ВПО тоді, коли ви оформлювати статус та вже після повномасштабного вторгнення? На вашу думку, ваші потреби та проблеми, коли ви були змушені переїхати, відрізняються від тих проблем та потреб, з якими зіштовхуються ВПО наразі? Як ви вважаєте чи змінилося ставлення населення до ВПО?
Покращення державної політики підтримки ВПО	Як ви загалом оцінюєте політику уряду щодо ВПО? Що саме не задовольняє? Які проблеми та потреби ВПО потребують більшої уваги від держави? Як, на вашу думку, можна покращити становище ВПО у Києві?
Блок 5. Соціально-психологічний вимір	
Коло спілкування, оточення	Давайте тепер поговоримо про людей, які вас оточують зараз, здебільшого, хто ці люди? Якщо порівнювати ваш коло спілкування до і після переїзду, як би ви його описали? Яким стало ваше коло спілкування після переїзду? Чи впливає статус внутрішньо переміщеної особи на ваші можливості знаходити нових знайомих та друзів?
Психологічний стан	Як ви почувалися протягом всього цього періоду поки переїжджали, адаптувалися, вирішували всі проблеми?

	З чим були пов'язані основні труднощі (контекст психологічного навантаження)? Як ви загалом оцінюєте свій психологічний стан? Чи думали ви звернутися до фахівця? Якби ви все ж вирішили звертатися, то розглядаєте ви варіант звернутися до фахівців, які є «державними», тобто тими, які пропонує держава як одну з послуг для ВПО?
Вплив статусу ВПО на життя	Підсумовуючи, крім моментів, які ми вже обговорили, чи ще якимось статус ВПО впливає на ваше життя? Хто чи в яких установах здебільшого знають, що ви ВПО?
Завершення	
Дякую вам за розмову, я поставила всі свої запитання, але можливо вам є ще додати. Аспекти, моменти, які я не врахувала чи ви щось ще згадали, чи ще хочете чимось поділитися.	

Додаток Б.

Таблиця респондентів

Респондент	Вік	Стать	Тривалість перебування в статусі (станом на травень 2023р)	Звідки були переміщені	Освіта	Сфера діяльності	Діти	Мова спілкування у повсякденному житті
Респондент № 1	21	Чоловік	5 місяців (оформлено у січні 2022 р.)	м. Херсон	Студент, 4 курс БП	Працює у сфері ІТ	-	Українська
Респондент № 2	24	Жінка	10 місяців (оформлено у липні 2022 р.)	м. Харків	Неповна вища освіта	Тренерка з флай-йоги	-	Російська
Респондент № 3	20	Чоловік	2 роки та 9 місяців (оформлено у вересні 2020 р.)	м. Світлодарськ, Донецька область	Студент, 3 курс БП	Працює продавцем-консультантом	-	Російська
Респондент № 4	30	Чоловік	1 рік та 1 місяць (оформлено у квітні 2022 р.)	м. Бахмут (народився), жив у Краматорську	Вища освіта	Фітнес-тренер	+	Російська
Респондент № 5	46	Жінка	8 років та 7 місяців (оформлено	м. Донецьк	Вища освіта	Будівельна сфера	+	Російська

			у листопаді 2014 р.)					
Респондент № 6	21	Жінка	13 місяців (оформлено у квітні 2022 р.)	м. Харків	Студентка, 1 курс МП	Працює аналітиком	-	Українська
Респондент № 7	67	Жінка	10 місяців (оформлено у березні 2022 р.)	м. Вугледар	Вища освіта	Пенсіонерка	+	Російська
Респондент № 8	50	Жінка	3 роки (оформлено у 2020 р.)	м. Севастопіль , Крим	Вища медична освіта	Медична сфера	+	Російська
Респондент № 9	44	Жінка	7 років та 3 місяці (оформлено у 2015 р.)	м. Донецьк	Вища освіта	Сфера продажів, наразі у пошуках роботи	+	Російська
Респондент № 10	20	Жінка	3 роки та 9 місяців (оформлено у серпні 2019 р.)	м. Антрацит, Луганська область	Студентка, 4 курс БП	Філологія	-	Українська
Респондент № 11	75	Жінка	11 місяців (оформлено у червні 2022 р.)	м. Світлодарськ, Донецька область	Пенсіонерка	Середня спеціалізована освіта	+	Українська

Респондент № 12	20	Жінка	7 років та 3 місяці (оформлено у 2015 р.)	м. Світлодарськ, Донецька область	Студентка, 4 курс, БП	Банківська сфера	-	Українська
Респондент № 13	43	Жінка	11 місяців (оформлено у червні 2022 р.)	м. Харків	Вища освіта	Сфера пов'язана з соціологічними дослідженнями	+	Російська
Респондент № 14	24	Жінка	9 місяців (оформлено у серпні 2022 р.)	м. Енергодар, Запорізька область	Середня освіта	Знаходиться в декретній відпустці за доглядом за другою дитиною	+	Російська
Респондент № 15	65	Жінка	8 років та 7 місяців (оформлено у листопаді 2014 р.)	м. Донецьк	Середня спеціалізована освіта	Пенсіонерка	+	Російська

Додаток В.

Транскрипт проведеного інтерв'ю

Інтерв'юер: Якименко Ірина

Інтерв'ю № 4, відповідно респондент № 4

Дата проведення: 03.05.2023

Тривалість інтерв'ю: 51 хвилина

І: Що ж, перше моє запитання стосується саме... Ви можете трохи розповісти про себе: скільки вам років, звідки ви і коли ви отримали статус внутрішньо переміщеної особи?

Р: Так, ну, мені 30 років. Я сам народився в місті Бахмуті, потім в роки 3-4, напевно, я переїхав з міста Бахмуту в Слов'янський район, зараз він Краматорський район називається. Тобто і там все життя далі жив в Краматорську. З Краматорську вже переїхав я рівно рік тому назад, да, рівно рік переїхав в Київ і ВПО, щоб вам точно сказати, навіть пам'ятаю – 19 квітня, да 19-го квітня 2022 року я отримав ВПО тут в Києві, одразу як 6-го квітня я приїхав в Київ і 19-го одразу оформився. Тому ВПО одразу у мене з 19-го квітня і по сьогоднішній день, от так от.

І: Добре, я зрозуміла. А можете трохи розповісти як відбувався от цей бюрократичний процес отримання статусу ВПО?

Р: Знаєте як було воно дуже зараз все легко, я вам скажу, бо Дія, от ця Дія, дуже допомагає: в мене були всі цифрові документи, там загранпаспорт і все, все, все... Тому просто я там потратив на це, напевно, хвилин 5: зайшов, підтвердив все там що треба і статус ВПО в електронному виді він одразу мені, там буквально, я не знаю, ну може з годин, я там не знаю б і одразу він виліз в електронному виді. Тому це дуже було легко, але потім, тому що питають це ж, десь мене перевіряли, загалом мене, напевно, через пів року мене перевіряли поліція: я стояв на зупинці, це був пізній такий вже вечор дев'ята або десята

година, я з роботи їхав, мене перевіряли і вони сказали – треба бумажечку цю носити, бо Дія – то є Дія, але бумажечку ви роздрукуйте, будь ласка. І ось після того я напевно роздрукував це ВПО бумажечку і всьо: і тепер і з бумажкою, і в Дії, і всьо. На це навіть не можу жалітися – все добре, я таких нюансів навіть не бачу, там якісь погані... Захотів – отримав, нічого поганого не було, і всьо.

І: А я хотіла запитати ще з приводу допомоги держави у вигляді соціальних виплат. Ви отримуєте соціальні виплати?

Р: Так, з першого місяцю, ніяких теж не було нюансів. А чому...

І: Затримок?

Р: Ні, ніяких затримок не було. Чому? Поясню, бо до цього у мене було відкрито ЧП там у Краматорську, я працював на себе і шо потім... Потім була сама перша виплата, це ще коли я в Краматорську жив, коли я закривав своє ЧП і там була виплата, я вже не пам'ятаю, мабуть, шість з чимось, шість тисяч – це підприємцям, приватним підприємцям, мені була виплата, тому я ще з того моменту оформлював от цю, як вона називається, картка «Підтримка, да? Шось таке там, якщо я не помиляюся, ось я тоді її оформлював, вона в Приваті.

І: Ага, я зрозуміла про що ви.

Р: Да, і потім, я до чого це кажу, шо ніяких ні затримок, нічого. Мій ІБАН от цей сам якби прив'язався і все – виплати кожного місяця від держави, все приходить, ніяких негараздів не було.

І: Добре. А як ви... Тобто ви все через Дію робили і ви там дізналися які потрібно документи, у вас були всі зібрані?

Р: Там в мене, да воно все підтягувалося там, але в ЦНАП от цей, не ЦНАП тоді як шось шось воно таке було, я їздив прям да, ми стояли, щоб мене зареєстрували. Черга була дуже довга, да, я тоді жив Протасів Яр. Це який район?

І: Солом'янський.

Р: О, да, Солом'янський район, я там жив, і там був по типу цього ЦНАПу, ось з цим, до речі, були да проблеми, там була дуже велика черга, ми напевно там простояли години 4. Там була... там записувались ми в чергу, такий лист А4 він там весь був заповнений, ми 4 години... Ну ми не було, нас було троє і ми просиділи там в машині, каву попили, то-сьо, в сумі десь годин 4, бо потік був людей дуже багатий.

І: А як ви дізналися які документи потрібно в ЦНАП принести?

Р: А в ЦНАП принести документи... А там все було написано. Це десь телеграм-канали, де вони тоді працювали дуже добре, коли вони все так чик сказали що там щось треба оформлювати та-та-та, перелік документів там був. Я навіть, ну допомагали телеграм-канали, нехай буде це так...

І: Тобто через телеграм-канали?

Р: Да- да, все що читали – все одразу і робили, да.

І: Добре а в мене ще таке запитання, коли ви виїжджали... Скажіть, будь ласка, чому ви обрали саме Київ?

Р: Ой, тут така ситуація, як воно все починалося... Березень, да, ну зрозуміло, лютий то я там сидів в Краматорську лютий. Березень вже почався я свою жінку з донькою 7-го березня, да, був евакуаційний потяг з Краматорську і вже не пам'ятаю куди він був напевно Львів, да, в Львів, да точно. Я їх от це саджу, довго їх вмовляв виїхати, зрозуміло, я би не виїхав, бо я таке там бачив там залізали і чоловіки в потяг, і по дітям штовхались, там таке було дуже неприємно, але я не, навіть не хотів їхати. Я їх відправив і ось ще місяць, тобто місяць ще я сидів в Краматорську. Було якось, тільки один от той був сильний приліт, коли на ЖД було воно.

І: Да-да.

Р: Так і після цього планував що поїду, але куди поїду – поїду в Дніпро [смішок], я чомусь туди вирішив. І сів на машину, все – ми поїхали, друзів я ще з собою

взяв, ми поїхали в Дніпро, але тоді загострилась ситуація, це був квітень в Краматорську самому, бо був Красний Лиман поруч, Святогірськ всі ці там селища, ой-ой-ой, там була біда. І все, ми сіли і прям поїхали в п'ятій ранку, мабуть, в шостій. Поток машин був, я не знаю, ми довго їхали, щоб виїхати з Краматорську, напевно, там години 4 теж там провели в пробці, потім вже на Дніпро. Ввечері ми пізно приїхали в Дніпро, моя знайома мені квартиру, ключі залишила, а вона поїхала в Київ, не знаю чому, чомусь вона з Дніпра поїхала в Київ, а мені квартиру залишила. Я там переночував один день, да сутки, і інша знайома сказала їдь в Київ, моя квартира пустує, стоїть в Солом'янському районі, їдь спокійно там будь в Києві, але напрямок я тримав на Западну Україну, да, ми всі туди їхати хотіли. Але от це в Києві я зупинився тоді якраз Солом'янський район, пустота, люди налякані, я тоді... В Київ я їздив раз-два рази в рік, але тут ну контраст дуже великий, боялись вийти?

І: Так, я розумію про що ви.

Р: Да, і от це я зупинився ось в Протасовому Ярі, жив там пів року, а потім мене запросили на роботу, я тренер і тому мені зі спортивної зали написали з Лівого берегу і все, і ми починала потрошку, потрошку і якось в Києві все було більш-менш спокійно. Тому я тут і залишився, далі не поїхав нікуди.

І: Ще у мене є таке запитання до вас, чи плануєте ви далі переміщатися?

Р: Напевно ні, було б добре якщо тут, повернутись додому, шо, ня я їзжу, поїхав перший раз через 9 місяців туди в Краматорськ, я з'їздив і повернувся. Тепер я їздив і ще ось раз, я в лютому їздив, да, тобто два рази я вже туди їздив. Додому хочеться повернутись, більше нікуди не хочеться.

І: Ага, в Краматорськ?

Р: Да-да, тобто ну да, там все своє, все поки ціле. Але у мене така ситуація, можу розказати їй ще додатково. Я з Бахмута, ми знаємо да що відбувається в Бахмуті зараз, домівка бабусі..

І: А скажіть мені, це просто цікавість, правильно Ба'хмут чи Бахму'т? Тому що я чую дві різні способи ставити наголос. Ви як людина звідти маєте знати точно.

Р: Ні, я навіть згоден, Бахму'т правильно, бо річка ми її всі навіть називали, хто там жив за річкою називали Забахмутка. Тобто Бахму'т ось ну від цього назва йде, просто хтось там звик казати Ба'хмут і я напевно іноді кажу Ба'хмут, але правильно і згоден це Бахму'т.

І: Добре.

Р: Ну в мене знаєте ще, я ось ну напевно роки 3 назад, я змінював свідоцтво про народження і в мене таке було зелененьке стареньке і там в мене написано місто Артёмовськ, ну тобто я народився в місті Артёмовськ. Але пройшло 20, нехай буде 25 років мого життя і мені сказали тобто що всі електронні документи, коли я на айдікарту подавав, мені сказали що мені треба замінити свідоцтво про народження, я його замінив і в мене написано тепер в свідоцтві про народження місто Бахму'т, от так.

І: Добре. Тобто у вас ще були певні зміни.

Р: Да, так, так, так. Ну також і все я був прописаний, потім коли я переїхав до бабусі це був Слов'янський район біля Святогірську і я там жив в селищі, там я і прописаний, і наразі прописаний там, в мене там три домівки в селищі зруйновані повністю. Я, до речі, подавав теж в Дію все, і все так, ну зараз все так віддалено, я всі заяви писав від руки, в скан-копія, в Дію їх подаю на пошкоджене майно три домівки і навіть на, у Бахмуті, я теж подавав на бабусін дім теж.

І: Це ось ця адвокація пов'язана з відшкодуванням майна, то вона теж достатньо легко ви то змогли зробити?

Р: Да, якщо в тебе право власності є, все добре, там прописка всьо в електронному виді подав, ну тобто навіть да приходе, що заявка там успішно прийнята.

І: А ніякі акти підтвердження якихось служб про зруйнування не потрібні?

Р: Є, потрібно, потрібно. Я подавав в ДСНС заяву на свою домівку, щоб її, там зараз селище розмінують, і я писав від руки дуже спрощено це питання, бо там працює, раніше в цьому селищі ну вона була як землевод або якось так, ну в селі, і ось ця жіночка, вона залишається в Слов'янську, служба працює і ми їй писали від руки заяву до ДСНС, щоб розмінували мою домівку. І так кожна домівка, кожен власник писав. Сфотографували, ми їй скинули в вайбер, далі я не знаю як вона там прикріплює і ДСНС виїжджає, розміновує. Потім акт, про те що переглянули домівку, цей акт є, і потім, що там далі, а потім далі буде так, а далі буде комісія да, ось ця, що буде дивитись яке відшкодування, і тому...

І: Можливо архітектурне бюро, я не знаю точно.

Р: Ну я теж не знаю, поки цього не було, але розмінування було, акт є, от це все є, да. Тіточка працює, яка землевод.

І: Добре, а повертаючись все ж до того як ви приїхали до Києва. З якими труднощами зіштовхнулися на перших початках коли приїхали?

Р: Ніяких не було труднощів, я скажу, ну що це знайомі, що допомагають, ну типу квартира там була, ніхто не напругав, що. А! Мене ще просили, що поперше, це було коли я закрит ЧП, то-сьо, в воєнкомат на учот поставити, потім мене направили, як це називається, безробітня от це, я ходив до цієї установи, мене поставили на облік і пропонували навіть два або три рази працювати, за фахом вища освіта у мене вчитель початкових класів і хореограф, і тому мені навіть пропонували одразу, напевне, через місяць, мені напропонували там другий клас або четвертий начальну школу брати онлайн.

І: А скажіть, будь ласка, це пов'язано просто чи це з тим, що у вас є статус внутрішньо переміщеної особи?

Р: Це напевно... Ні, ну коли я вже тут зупинився, я зрозумів що далі не поїду, і коли все на облік ставати, то вони казали ви тут стали, туди стати і туди, ну типу попідказували люди, бо люди були злякані і кожен допомагав, тут в Києві всі допомагали, там що не спроби, спитаєш – всі допомагали одразу.

I: Тобто це було і в урядових структурах?

P: Так, в урядових, вже потім погнало воно, коли я прийшов це ВПО робити і там мені одразу підказали. Навіть більше, там же одразу підказували цю гуманітарну допомогу: де її отримати, отаку бумажечку видавали мені, тобто одразу прям, там написана вулиця, де і як туди потрапити і ну я не ходив, не брав гуманітарку, але пам'ятаю що одразу пропонували, і одяг, і все там пропонували.

I: Тобто, я ще хотіла трохи от, якщо ну ви не брали гуманітарну допомогу, але можливо хтось із ваших знайомих також брав, що або..?

P: А я їздив навіть на машині своєї знайомої, брав, ну тобто я бачив що там коробки які були, там то, то, то. Я грузив в машину і потім її відвозив, тобто да. Все допомагали, куди не запитаєшся шось, все допомагали одразу.

I: А ще крім от таких структур де там оформлення ВПО, де говорять про гуманітарну допомогу, ще десь є якісь канали де ви можете дізнатися про гуманітарну допомогу, де вона дається? Чи ви не цікавилися?

P: Нє. Я навіть не цікавився, але тільки по знайомим, хто там знаєє раніше приїхав, він вже знає, десь хтось підказав, хтось підказав і отак-от і було: знайомі і телеграм-канали, бо знаю що одразу ж там хтось із знайомих навіть мені там десь в телеграм-каналах почув, там є таке посилання, да і пишуть, що допомогу там дають отут, отут, отут і кожен перекидує це посилання один одному, тому і до мене доходили ці всі посилання, і всьо. Ну а хто хотів звертався, хто – ні, то не звертався, мені дуже допомогло, бо одразу мені працю запропонували, навіть в цих таких вже квітень-травень, в травні я вже навіть працював, мені здається, люди були, малі групи, але спортзали працювали, тому я почав працювати одразу.

I: Це через знайомих роботу ви знайшли?

Р: Через інстаграм, була підписниця менеджер цього великого клубу і вона якось там на мене потрапила, написала мені одразу що нам такий працівник потрібен. І все, пройшов співбесіду, і от це досі працюю там.

І: Чи не було ніяких перешкод пов'язаних з тим що ви ВПО при влаштування на роботу?

Р: Зовсім ні. Я там підписував договір, все про працю, все там офіційно, всьогніяких не було, навіть там за ВПО, до речі, вони питались і вона підкріплена до договору про працю з цим спортзалом.

І: Тобто ви не помітили що можливо якісь або краще або навпаки гірше ставлення не було через те що у вас статус ВПО?

Р: Мм, так.

І: А ще я хотіла вас запитати от крім держави, от цих виплат соціальних чи отримуєте ви ще якусь допомогу?

Р: Робив, ну по-перше, оту отримував в самому початку, але стоп, я навіть плутаю, це початок було, це коронавірус, так во. Оту виплату котру я робив карти єПідтримка з самого початку це було коронавірус, да підтримка приватних підприємців. Ось це то було перше, потім було ВПО і так само це посилення скидували на ООН?

І: Да, ООН.

Р: Да, міжнародні виплати. Я робив своїй сестрі, вона залишається досі в Краматорську, ми робили їй, їй ці виплати приходити почали тільки місяць тому, тобто рік вони були в обробці в Краматорську і тільки через рік їй почали виплачувати там від ООН, але коли я реєстрував її, її чоловіка, племінника і я здавав і на себе, заповнював все це на себе, і мені приходило сповіщення, що операція там підтверджена, там є таке єДопомога, да, на сайті прям є. Я туди вбиваю свої дані і мені пише що заявка прийнята, чекайте виплати від міжнародної організації, але не було не разу.

I: Ще не прийшло?

P: Да.

I: А скажіть, а вашій сестрі прийшло як разова виплата чи за всі місяці, що їй не приходило?

P: Їй прийшло місяць тому, один раз там 2200 і все, поки все.

I: Тобто за раз? За один місяць вона прийшла?

P: Да, тільки за один місяць, да.

I: Угу. Загалом, як ви вважаєте, яка основна потреба внутрішньо переміщених осіб, коли от вони переїжджають до Києву?

P: Ну саме головне щоб пояснення, як-то допомога людей, тут я по урядовим, я зрозумів, бо я бачив своїми так очами, що там такі черги, там не справлялись з роботою, бо ну як-то не всі ж працівник залишилися на місцях, тобто і там були всі черги, і все таке, і кіпіш, і кричали люди, і хтось був незадовільний, я бачив, там хтось там не хотів стояти в черзі довго, в когось не було... До речі, була така одна біда, бо вони ж, що вони – вони казали, коли ми оформлювали ВПО це, вони одразу просять оцей рахунок з банку, витяг такий, ти його просто можна взяти, ну роздрукувати там в Приват прийти ілі кудись, але воно повинно бути на папірі, там якщо ти його там знаєш або десь він в електронному є вигляді – він не підходить, вони всі цю бумажку просили, щоб вона була на руках, цей рахунок. І його було так тяжко дістати, бо тоді мало що працювало да, і ми я роздруковував з Приват24, потім оце сам роздруковував і ніс, бо без нього не приймали і всі там сперечались і кричали, як це так, де мені брати цей рахунок і тому. А ще багатьом людям прийшлося його ж відкривати, а це додатково час – там, там постоїш, то це... В мене такого не було, бо він був відкритий рахунок, мені було дуже легко, тому... Ну що, по-перше, допомога людей, до установ у мене нема питань взагалі та і все. По житлу, бачите, у мене не було проблем, де шось там. В Дніпрі, я знаю, там селили людей там, де тільки були місця: школи,

дитсадки були, все таке. Я так уявляю і в Києві ж таке було, напевно, а може і ні, ту напевно такого не було. Ну місце ну мені не пропонували, бо одразу запитались: у вас є квартира, ви десь живете? – я кажу да, у знайомої. Вони цю адресу фіксують і все, а, до речі, не потрібно ж, дуже легко, бо не потрібно не від власниці, нічого не потрібно було. Тобто на словах, на довірі, або як то кажуть, я не знаю, але на довірі: вони не ходили, не перевіряли живу я по тій адресі або я просто так там сказав що це, назвав там, не знаю звідкіля, тобто не було таких ніяких: сказав вулицю, дім, квартиру і все. Ніякі пісьма, листи – нічого не приходило, підтвердження не перевіряли і тому це спрощено, дуже.

І: Тобто можливо... Як ви загалом ставитесь до того, до політики уряду щодо внутрішньо переміщених осіб? Можливо вони ще мають щось робити? Чи задоволені?

Р: Ой, та мають що хоче... Ні, ну знаєте, як на мене, завжди задоволеним ти не будеш: ну шось там десь не вистачає, я не знаю. З моєї, тіки з моєї сторони, я бачу що просто затягується оце там, але я розумію там розмінування йде, там ну довго це, короче це довгий процес. По виплатах нема ніяких питань там, по чому ще..? Тіки от то що там, довго все затримується, тим я незадоволений: оце пошкоджене майно, і що там ще, та і все, да пошкоджене майно, бо я дивлюсь, якщо так я незадоволений – Чернігівщина там якось швидше все відновлюється, о це буде моє да незадоволення. В Києві теж, подивіться там, я ж тут живу і бачу з перших днів, коли приїхав, я бачив ці багатоповерхівки, які були там повністю там приліти були, розбомблені.

І: Да-да, я розумію про що ви.

Р: Але вони відновились навіть за цей рік, котрий я тут живу, да вони їх, я бачив, напевно там, хоп і одразу ремонтують, одразу все там роблять. Київщина вся там, що там Ірпень, все там потрошечку на волонтерах, але все так робиться. В мене там нічого не робиться: не Святогірськ, ну весь Краматорський район, котрий там досталося йому, Красний Лиман, село Долина ось там де я, вона як раз от,

щоб розуміти, якщо знати то Слов'янськ і Ізюм, і ось між Слов'янськом і Ізюмом як раз селище моє було, та їх було два селища, вони повністю зрівняні з землею. І там нічого не робиться, крім того що розмінування, а розмінування вже йде рік.

І: А є якесь пояснення, чому так відбувається? Чи просто от іде розмінування?

Р: Напевно ніяких пояснень прям, просто йде розмінування і все, нема світла, тобто нічого не зробили за рік. Там є люди, які живуть, і нема там не світла, не ну колодязь спасає та й все. І вони кажуть що розмінування буде тривати ще дуже довго, ну там багато, я навіть і вірю, бо у мого брата домівку із гаража там шість мін дістало ось два дні тому назад, тому там такий процес, напевно точно буде довгий.

І: Угу, я зрозуміла вас. А якщо повертаючись все ж до вас і до того як от ви переїхали до Києва. Як ви взагалі оцінюєте наскільки вам було легко адаптуватися, інтегруватися в громаду, яку взагалі є в Києві?

Р: Ну з цього приводу тяжко, напевно, було перші 2 місяця, напевно, таке ну не не зрозуміло як-то що точно тут залишатися або їхати далі, або все тут зупинятись, буде тут тиша або не буде тут тиші, і якоесь от так от. І все це було, ну для мене конкретно це напевно було давайте так 2 місяці, да?! А потім робота дуже швидко тебе так кидає, ну витягує...

І: В рутину.

Р: Да і всьо, ти так на роботу сьогодні, завтра там, післязавтра відпочинок, знову там на роботу. В мене ще така робота, що емоційна там танці і таке все, ти відволікаєшся зовсім від цього всього, хоча б на годину ти пропадаєш повністю, вимикаєшся. Тобто мене спасало моє оточення, клієнти, я їх спасав, бо я з ними розмовляв і вони зі мною, і от це баланс. Кожна людина пропонувала свою допомогу, якщо в неї була можливість, і я маю на увазі деє квартиру ти там будеш, потім же ж все почало в Києві якоесь повертатись до життя, квартири почали здаватися, оренда тому, тому, тому... Я пів року пожив там безкоштовно, на мене нічого не просили ця знайома, вона виїхала в Польщу і не поверталася,

я жив в її в квартирі. Вона нічого взагалі не просила від мене, ну по типу чистота там і все в квартирі. Я через пів року вже сам квартиру зняв, через ріелторів, да все працюють вже тоді почало і все, і ось вже знімаю пів року квартиру сам, все там плачу, ціни не підвищились із того що знаю, ну по типу знайомі кажуть, що ти знімаєш добре квартиру як і до війни, от так от, бо різне кажуть що да що там багато що піднялась ціна, але в мене поки все добре в цьому сенсі.

І: Добре. А я ще хотіла запитати, ви можете ще трохи розповісти от про перші 2 місяця, в чому ще була складність, крім от я там розумію моменту безпеки, тобто чи їхати далі – це все ж таки момент безпеки, з чим ще могли бути труднощі певні? Можливо ваш психологічний стан, якщо можете поділитися?

Р: Ну складність... Напрягало, спочатку налягало то що на кожному перехресті там стоїть блокпост, да там от це таке все, стресово ти там, куди ти не виїдеш навіть там в магазин зі свого району, тобто тебе перевіряють. Що мене ще налягало? Так, коли я заїжджаю в Київ – це було 6-те квітня, боже, мене перевіряли на блокпостах, напевно, раз... Так це було перед Києвом чотири блокпости і на кожному мене перевіряли, у мене є татуювання там на руці, там на тілі, ось вони перевіряли прям взагалі. Дуже таке було прискіпливе одразу питання, бо вони кажуть ви звідки, а я кажу Донецька область – все вони прям перевіряють, бо зі мною поруч їхала дівчинка, котра в неї прописка Івано-Франківськ, мабуть, шось таке, і коли вона показувала своїх документи там Івано-Франківськ – все їй віддавали там і все, а інша знайома Донецька область теж у неї, її перевіряли і мене перевіряли, мене навіть з машини я виходив і збоку вони перевіряли мої татуювання. Ну тобто ні, у мене питання це вони, просто воно налягало і тут вже я зараз вже можу зрозуміти то що це безпека. Вони якось ну для себе це було потрібно, щоб не пропустити там всякі ДРГ і тому це зараз я вже розумію.

І: Угу.

Р: А так спокійно.

І: Тобто все ж можливо були якісь труднощі саме пов'язані з тим, що ви саме внутрішньо переміщена особа, коли ви отримали цей статус? Чи відчували ви щось якісь негативні емоції саме пов'язані з тим що от подивились на цей папірець?

Р: Не знаю, ось не було тоді, коли я це робив, тоді загострення на це взагалі не було. Зараз там хтось спрашує ВПО в тебе, а я не робив там, наприклад, собі, а я то та й то, а я завжди за те що кажу, ну а ви що якщо ви не зробили ВПО, то ви не стоїте на обліку в військкомат, тому ну короче все от таке...в небі під ну це не офіційно, десь від когось прячешся і тому подібне. Я все робив спеціально, для того щоб я був не завис десь у небі, десь я там десь там, десь то. Я спокійно все зробив і в мене не було загострення, в мене ніхто так не питався там типу ти ВПО в Київ приїхав, налізли, набігли сюди ви там з Донецької області, не було нічого взагалі.

І: Тобто можна сказати, що якоїсь упередженості, упередженого ставлення, дискримінації чи ви відчували ще щось з дискомфорту з тим що ви ВПО не було?

Р: Ні, навпаки мені здається і на роботі там кажеш ти звідкіля, з Краматорську, у всі так ну, а як там у вас, ну не такого ставлення не було. До російської мови було, напевно, бо я перейшов, не то що перейшов, я не прям в ідеалі спілкуюсь українською мовою, але ну тобто я там розмовляв російською завжди, ну там у нас в Краматорську і в Донецькій області, в нас це було там прийнято. А тут по цьому, ну з цього приводу да, клієнти там в групові заняття були, вони жалілись, писали: що вони понаприїжджали тут з Краматорську і російською розмовляють і начальство нас поступово, не скажу що от так сказали так перемкніться і все. Просто поступово вони сказали, що давайте переходити на рідну мову і всьо, і ось я от це намагаюся перейти.

І: Я взагалі на вашому місці б не зациклювалася, у вас справді дуже хороша українська мова, тому не переймайтеся через це.

Р: Дякую.

І: Але все ж можете мені трохи більше розповісти саме про цей момент з мовою? Це от що може якщо ви можете, наприклад, розділити це от було більше пов'язане з роботою все ж коли ви надаєте послуги чи це було в повсякденному житті вам також там хтось говорив, робив зауваження в Києві?

Р: В повсякденному житті навпаки мені здається чомусь, ну так казали, що в Києві всі розмовляють українською мовою. Я скажу що, зі свого боку, що мені що більшість розмовляє все одно російською. Може їм комфортніше, або так що, ну я їду в метро чую, там йду біля озера, ось з малою гуляв і всі розмовляють російською. Як тіки шось офіційне, ось таке там магазини, як і я там, я теж працюю в сфері обслуговування клієнтам, на роботі ти повністю вимикаєшся і переходиш на українську мову. Більше все точно знаю, що хто там веде соціальні інстаграми там...

І: Мережі.

Р: Да мережі, вони ось там вони завжди на українській мові, а як тіки шоб ну типу отут біля себе, з друзями вони російською розмовляють. Це дуже помітно. І мене в мережі хтось писав так, ну таке було, да хтось писав там що ти, перейди на українську і тому подібне. Ну такі якісь люди, я не знаю їх, вони що підписники просто шось писали, мені писали таке, і потім як давили, а всі ж таки сприймають одразу та чому я повинен перейти, бо вам хочеться да, я перейду, коли мені, ну тобто я сам вирішу і навіть тоді відповідав, кажу: ну я перейду, але ну ось потрошечку потрошечку якось і все, і перейшов, ну намагаюсь далі перейти і все.

Р: Мене... Та були і в мене переживання теж, я ж теж починав. Просто так воно типу там поговорив, поговорив і ... Спочатку на роботі було так: коли ти заходиш і кажеш: ми українською будемо або російською, і багато людей так кажуть та російською давай і все. Тобто знаєте є контингент, і що і російський, були такі тренування, коли ми розмовляли тільки російською, бо їм так комфортніше клієнту, клієнт заплатив гроші, тоя просто роблю як їм це комфортно. А з

приводу того, щоб на вулиці, в магазин да там коли там ходиш скуплятися, там за каву береш – нема ніякої проблем, навіть я так зрозумів, та з самого початку, по Києву там ходячи, там береш каву якщо там російською там звернувся – тобі відповіли російською, якщо ти українською, то тобі відповіли... Ну не бачив я ніяких, щоб мені там в слід сказали ой він російською там меле – не було такого, дай боже.

І: Як ви вважаєте, з чим це пов'язано, що от в Києві так?

Р: Я думаю що тут просто багато як із Донецької області, як із Західної України, якийсь такий мікс там, нехай буде 50 відсотків на 50 і може розуміння того що є люди з там і там, ну коротше просто зрозумілість, напевно, все вони більш лояльні стали і все.

І: Зрозуміло, а у мене ще от таке от питання, чи від клієнтів напряду були вам зауваження? Тобто не через от відгуки, наприклад, а от підходили і прямо робили зауваження?

Р: Один разочок було да, Оленка.

І: А було це... Можете трохи сказати в якій формі саме було це?

Р: Я на цьому потім, мене це зачепило, бо це було сказано... Вона приходила на кожне заняття до мене, ми танцювали все заняття і тренування, все сподобалось і що там... Ну тут була з моєї ще сторони була така помилка, бо ми ж перейшли там одразу там на українські пісні, російську ми відкидали, але грала російська музика і навіть іноді зараз грає, не так вже багато, але ... Я все тренування провів там англійські у мене пісні, всьо, всьо, всьо, українську пісню я в кінці, і потім я... Вона заграла просто плейлист у мене був і там російська якась пісня, я навіть на це не зауважив, ну ми вже закінчили тренування, але просто пісня грала ця російська. Вона підходить, обмін емоціями в кінці я з клієнтами так десять кажу, десять дайте лодоньками, і вона підійшла, а нас там ну нехай було десять клієнтів, вона там одинадцята, я тренер стою і вона така каже при всіх, прям при всім вона каже: Сашко тренування – бомба, але в кінці ти такого ляпасам мені

зробив. Я стою на неї дивлюсь, ну тобто я не в'їхав в цю ситуацію, я думав що таке, ну що, що, якось не так там я рухи їй показав або шось. А я кажу а що чому типу? Ну ти ввімкнув російську пісню в кінці, так все було все тренування гарно, але ти російську пісню в кінці ввімкнув. І я такий, я покраснів, думай йопер, а я просто це не видалив цю пісню, або там мікс був і хтось запіхнув, цю в цей мікс російську пісню.

І: Я зрозуміла про що ви, так.

Р: І вона так, але вона, ну мені здалося що вона просто це сказала, але вона незадоволено це сказала, емоційно так ну сказала і при всіх прям. А потім я спілкувався з тою, ну з іншою клієнткою і вона сказала: ой ну так не ввічливо це було, при всіх сказати, там могла б підійти одна і сказати там Сашко ти там видали у себе там пісню цю, бо мені там не приємно, а вона так зауважила що при всіх от це було, по-перше. Потім вона до мене не приходила на тренування, я не знаю там, місяць може. Потім вона прийшла через місяць, а я до неї такої, ну тобто я ж пам'ятаю що це було, ну типу що це оттак от, я уже так спілкуюсь українською, уже там напрацював, не боюсь, бо перше ж було би ну як там, ну помилки робити ми всі там не хочемо, ми їх робимо і виправляємо, але ж я робив помилки в розмові і коли там а-а не можеш згадати там слово, там ще шось і ти такий загубився, стоїш там, то такий і потім вже коли в тебе це відходить, а воно відходить, коли ти починаєш там оточення, клієнти, які російською розмовляли, вони теж перейшли, бо я ж розмовляю українською і вони теж переходять, хоча в житті там може спілкуються російською. І ось вона прийшла і я вже там тру-тру-тру, теревеню, кричу всьо і вона пішли всьо задовільна. Потім я вже згадав, що вона ще й відгук писала на мене, бо ми запитались іншу клієнтку, запитались ця, вона психолог ця дівчинка, інша клієнтка, вона з нею знайома і вона в неї запиталась, каже: ти Сашка так ну типу навіщо так при всіх там сказала ту-ту-ту-ту-ту. Вона каже: а нехай вчить мову швидше, бо що вони тут приїхали, типу ну нехай типу вчить мову. А вона їй каже: а ти типу, ні, вона сама сказала: бо я з Кривого рогу і в мене всі російською розмовляли там: папа, мама, всі, всі, всі,

але я ось приїхала в Київ і з першого дня розмовляю українською, нехай і Сашко так робить, от так от. Це все було, да і всьо, може вона і права була, може ні, ну я зауважу що це не при всіх так кажеться, бо це отаке навіщо при всіх.

I: Доволі неетично з її боку.

P: О, да, о, точно, неетично було це, да. А так...

I: А ви можете трохи ще розповісти про ваше оточення, наскільки воно змінилося у порівнянні з тим як ви були в Краматорську?

P: Та це взагалі біда, це взагалі біда це прям...

I: Я розумію, що зміни відбулися з вашою професією, що...

P: Я більше напевно... В мене просто так же ж там поряд Харківська область і оце селища, де я там прожив там, там не багато мешкало, але ну зараз у мене... Давайте так, в мене було там скільки, я в школі там навчався 2-3 роки і я ще пам'ятаю своїх однокласників, це було скільки нас 17 було, ось я один тут, давайте ще двох я згадав в Слов'янську, всі останні виїхали за цю рашку. При евакуації, коли вони переїжджали там зі Святогірську, вони виїжджали туди Куп'янськ і Харківська область закінчується і там що там Белгород, да і всьо і вони в рашку виїхали. Спілкування зійшло на отакий ноль, там може знаєте в інстаграмі ми слідкували, але всьо, відписка. Ну кожен для себе вирішував і все.

I: Це від вас відписалися?

P: Напевно ні, спочатку я обнулився, я, прям я обнулився. Я бачу хтось там ще шось кудись там в Єнакієво моя однокласниця виїхала, на окуповані такі території: в Донецьку, в Макєєвке сидять і від них я відписався на нуль. А потім оточення тут в Києві формував вже відштовхуючись від роботи: тренери, з тими з ким я познайомився і спілкуюся, і тут я вже набував свого оточення, а все те обнулив, взагалі. Більшість людей у мене чомусь, хто тут був за Україну, вони тут в Дніпрі або в Києві, в Києві багато оточення, навіть коли я вже роботу найшов, я свою знайому сюди потяг з Дніпра, кажу давай ти вчителька і ти ще й

фітнес-тренер і я її сюди забрав, вона переїхала. Ну тобто оточення є там, хто з Краматорську, але дуже маленький відсоток, всі інші то предателі, не знаю як то на українські, предатель.

І: Зрадники.

Р: О, да, зрадники, і всьо, якось так.

І: Я ще хотіла запитати вас про, загалом ми вже говорили про те, що пов'язано з статусом внутрішньо переміщеної особи, але як ви вважаєте на щось взагалі, на що саме впливає от наявність у вас статусу? Ви відчули щось от щось змінилося прям? Крім от того, те що ми вже говорили про виплати.

Р: Більше нічого я не знаю, такого щоб щоб змінилося в мене. Виплати йдуть...

І: Тобто, по факту, це от оформлений статус і от все?

Р: І все, да, а далі ну ти... Ні, хтось там, та нема ніяких же нюансів, нема. Там і помешкання да пропонують, якщо типу, якщо ти отримуєш ВПО, мені теж пропонували і помешкання там би, якщо в мене не було там де жити.

І: На деякий час, так.

Р: Да, всьо ж надаються, все є повно, ну допомога конкретна, просто я нею не скористувався. А так все ідеально, я навіть не скажу, ну це допомога. ВПО це оця бумажка ВПО – це мені допомога, тобто ну куди шо я звернусь, на словах я можу шо хочеш казати шо я там з Дніпра або ще звідкіля, ВПО в цій бумажці вказано де моє місце народження, де моя прописка, там все вказано, тобто це твоє як такий другий паспорт просто новенький і людям зрозуміло, не людям, а в якійсь установі, я не знаю там, де можуть мене можуть перевіряти в військкоматі, наприклад, там, ось моя ВПО, тобто я не прячусь ніде, ну типу не їжджу там туди, ось ВПО, ось мій захист від держави, мені допомагають і я не...

І: Не?

Р: ... в Києві адреса і тому. Тобто це документ важливий я рахую.

І: Угу. Тобто важливий, але з точки зору такої оформленості?

Р: Тіки так, да-да, а більше шо, більше вона не працює, може потім буде працювати?! Я ж не знаю, ми ж всі не знаємо, да.

І: Ми взагалі...

Р: Плюс в мене сидить і каже да: та я його не робив і не буду робити, не знаю чим це користуються. Я його зробив одразу, це було не, як то кажуть, не принципово, але я просто зробив, бо це я знаю наперед, там може це буде якийсь... Ну коли в тебе це ВПО зроблено, інші люди там тримають, до самого тягнуть, до самого останнього моменту, коли вже все закрито і вони тоді кидаються ой а треба там шось треба і все. А в мене вже є і я робив все це, ну це як паспорт отримувати, як там якусь справку, ідентифікаційний номер, ще шось. ВПО я теж думаю шо це треба, потрібно.

І: Але якогось саме впливу на ваш психологічний стан не було від того шо ви внутрішньо переміщена особа?

Р: Вже тоді обдуманий їхав, вже ж все і всьо. Вже тоді якось, це зараз вже ти думаєш додому ти повернешся чи ні, але ж ти думаєш і бачиш все це шо ну, шо там відбулося, і Бахмут зараз те шо, туди я точно не вернусь. Далі там вже неподалік Краматорськ і Слов'янськ, і ж своїм розумінні, як-то розумію шо туди напевно я вже не поїду, і всьо. А тут мені потрібно не висіти в небі десь там шось, а якось бути рівноправним з киянами, може буде так, ну типу [сміється], ну так.

І: Да, я зрозуміла про що ви.

Р: Щоб не було там якихось там а ти тут приїхав, ти там піди туди, туди, туди... А в мене все є, все офіційно.

І: Тоді я вам дуже дякую. Я тоді зупиняю запис.

Р: Угу.